БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 169 (4397) 1959 ч. август 25, вторник | Өртээ 20 коп.

КӨДЭЭ ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

Партияның XXI съездизиниң, СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисешпиһаан, бистиң областың малчыннары мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдүр болгаш күргүнеге садар талазы-биле алган хүлээлгелерин ийиги кварталда чедиишкинниг күүседеш, РСФСР-ниң Министрлер Төвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Бо өөрүнчүг болуушкун чеди чылдың бирги чыл ының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш көдээниң ажылышчылериниң ортузунда социалистиг чарыштың чалгын улам күштелдирген.

Ажылчы чоннарның алган хүлээлгелериниң үре түңнелдиг болуру партия организацияларының организас-массалыг ажылындан кол хамаарыр. Эрзин районнуң партия организациязы организас-массалыг ажылды эки чорудуп турар. Оон 130 ажыг агитаторлары, 60 ажыг илеткелчилери чыл эгезинден бээр 220 ажыг лекцияларны, илеткелдерни чон ортузунга кылган.

Районда эштер Күнчүн, Молянов, Ширап, Шижээ, Эгер, Баткар, Борбак-оол, Даландай ышкаш илеткелчилериниң, агитаторларның аттары чонга билдингир болуп турар. Кижизидилгелиг ажылдың чарылбас кезээ — көскү агитацияга ол районда багай эвес тургустунган. Чеди чыл планының кол-кол сан-чурагайлары район төвүнде, колхозтарда көрүштүг кылдыр делгеттингилээн.

Партия организацияларының ай санында доктаамал үнүп турар хана солуннарының, фермаларда, бригадаларда 3 хонгаш-ла үнүп турар агитхуудустарының арынарында колхозтарның, фермаларның планныг онаалгаларының күүседези, мурнакчыларның дуржулгазы калбаа-биле чырыттынып келген. Ниитиниң мал ажылын хөгжүдер дээш чүткүлдүүн илеткен Сылаажап, Сагаачы Долзат ышкаш мурнакчы малчыннарның, саанчыларның чедиишкиннери хүндүлел самбыраларында хөйү-биле көргүстүнүп турар.

Бо бүтүнүң түңнелинде районнуң колхозчулары мал ажылының продуктуларын бүдүрерин элээн көвүдеткеш, күргүнеге сүт, дүк садарының план планнарын областа эң баштай-ла күүседеткен болгаш август айның эгезинге чедир 70 центнер дүктү пландан ажыр сатkан. Эрзинчилер күргүнеге эът садарының чыл планын чоокку хүннерде бүрүн күүлдир, мал чемнери белеткээрин дүрген доозар дээш чарыштың бирги одуруунда чоруп тураралар.

Мал ажылын хөгжүдер талазы-биле малчыннарның алган хүлээлгелериниң күүседезин бөттандырарынче өөрүнүң партия организациязы бодунуң кичээнгейин үргүлчүү салып турар. Районнуң малчыннары хөй ажылын хөгжүдер херекке улуг чедиишкиннерни чедип алган. «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелиниң хөй фермазы хөй бүргүзүнден чүгле часкы кыргылдада ортумаа-биле 2,5 кг дүктү кыргын алгаш, эрткен чылдың деңнелинден 10,7 тонна хөй дүктү бүдүрген. Районнуң колхозчулары күргүнеге пландан ажыр 18 тонна дүктү саткан, олар эът садарының чыл планын сентябрь айда күүседир, пландан ажыр 500 центнер сүттү садар, малдың бөдүүн болгаш шыктыг чемнерин белеткээр ажылды чоокку хүннерде доозар дээш хайныышкынныг ажылдап турарлар.

Малчыннарның, саанчыларның социалистиг чарыжын калбартып, оларның хүлээлгелериниң күүседезин дээш, база Россия күрүнениң составынга калмык улустуң эки-тура-биле киргенининиң 350 чыл болган оюн демзеглевишаан, Калмык АССР-ниң үлетпүр, көдээ ажыл-агый мурнакчыларын, эртемниң болгаш культураның ажылдакчыларын, партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа организацияларының ажылдакчыларын — шупту 230 кижини ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу шаңнаан.

Ленин ордени-биле шаңнатканнар: Ютинский районда «Эрдинезский» совхозтуң улуг хойжузу Н. Л. Бембеев, СЭКП Яшалтинский райкомуниң бирги секретары И. Н. Бондарев, Целин районда «Троицкий» совхозтуң улуг хойжузу Э. И. Делика, «Калмык-тудуг» трестиң № 3 тудуг эргелелиниң тудуг бригадазының бригадири Б. М. Джогаев, Черноземельский районда үреликг хойларның «Черноземельский» совхозунуң улуг хойжузу И. Е. Элитенко, Каспий районда «Каспий» колхозтуң балыкчылар звеночузу П. Г. Зубков, Сарпинский районда «Степной» совхозтуң директору А. И. Медведев, Приютненский районда № 107 совхозтуң директору Л. С. Назаров, Яшкульский районда № 108 совхозтуң улуг хойжузу И. Ф. Неличенко, Сарпинский районда «Гигант» колхозтуң улуг хойжузу И. К. Никитенко, Яшалтинский районда № 105 совхозтуң кол малчыны Л. М. Оляхинов, Приэер районда «Сухотинский» совхозтуң кол малчыны Б. Д. Очиров, СЭКП Калмык обкомунуң бирги секретары М. А. Пономарев, Калмык АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазы Э. А. Сангаев, Сарпинский районда Садовскиниң ортумак школазының башкызы Ф. И. Секотова, СЭКП Ютинский райкомуниң бирги секретары Б. Б. Ширипов.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле 33, «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле — 55, «Күш-ажылчы эрес дидим чорук дээш» деп медаль-биле — 72 болгаш «Күш-ажылчы шылгарал» медаль-биле — 54 кижи шаңнаткан.

КАЛЕВАЛА ЧУРТУНУҢ УРАН ЧҮҮЛҮ

Карел уран чүүлдүң болгаш чечен чогаалдың декадазы

...«Калеваланың чери — гранит хаяларның, шыргай аъргаларның, кылаң суглуг хөлдерниң чери. Ол черге удустуң «Калевала» деп төөгүлүг улуг тоол чогаалы тургустунган, оон маадырлары Карелияның күш-ажылчы кижилери болуп берген. Анда ол черниң бурунгуларының чогаатkан ырлары болгаш аялгалары хөй-хөй үе салгалды дамчыштыр улажып келген.

Карелияның чери соок-даа болза, Соңгу чүктүң черинiң арын нүүрүн чаартып турар кижилерниң чүректери изиг. Сөөлгү чылдарда республиканың театрының, чечен чогаалының болгаш уран чурулгазының хөгжүлдези улам кедүрүлүп, улам ханылаан. Август 21-де Москвага Карел АССР-ниң уран чүүлүнүң болгаш чечен чогаалының декадазы (он хонуу) байырлалдыг байдалга ажыттынган. ССРЭ-ниң Улуг театрының филиалынга карел өөнүктериниге РСФСР-ниң улустуң артизи Л. В. Баратов изиг байыр чедиргеп. Карел АССР-ниң культура министри Л. Н. Колмовский чүректиг ханызындан хүлээп алышкын дээш москвачыларга өөрүп четиргенин ханы сеткилиндеп илереткен.

Калеваланың черинiң бүгү шүлүк чогаалы «Сампо» дугайында тоолда чыгдынган ышкаш кыдыр сагындырар.

«Сампо» деп балеттиң эгелээшкини безин күштүг болгаш эрес-маадыр кижилерни—кайгамчыктыг дарган Илмаринени (артист В. Мельников), ыраажы Вяйнямейненни (артист В. Ловковский), эрес дайынчы Лемминкяйненни (артист Ю. Сидоров) көргүзүп турар.

Бо балетте дарган мастер Илмариненниң күчүлүг холдары-биле аңаа демир «Сампо» болуп хуула бээр. Ол «Сампо» калевалчыларны кадыг-берге күш-ажылдан хостаткаш, оларның соок черин аас-кежиктиг чечектелир кылдыр албадаптар.

Карелияның хөгжүм-шиң театрының баштайгы шиң көргүзүү ыпчаар эгелээр. Баштайгы национал балеттиң чогаадыкчылары — композитор Г. Синисало болгаш балетмейстер И. Смирнов, чүрүкчү А. Шелковников ханы национал музыкалыг, улустуң чогаалының кайгамчыктыг байлактары сиңиккен чогаалды тургусканнар. Соңгу чүктүң хоралыг чагырыкчы ээзи кырган Лоухи (артист С. Степанова) кадайга удур бөдүүн кижилерниң демисели — балеттиң кол утказы ол. Бойдустуң кадыг-дошкун күштеринге хүрөөлеткен кижилерниң чырыткылыг күзели бүгү бергедерни ажып тиилеп келгенинге көрүкчүлер черле өөрбейн барып болбас.

Ол театрның шиң балеттеги ол-да көжээ Евг. Бахтангова аттыг театрга И. Дворецкийниң «Трасса» деп шиңзин көргүскеннер. Тайгага бедик вольтулуг электри шугумун тутканының төөгүзүн, кижилерниң күзели-биле, инициативазы-биле тудуг ажылдарның канчаар кылырганын артистер Б. Михайлина, А. Хлопотов, Б. Хотянов, Н. Макеев болгаш өскелер-даа, тургузукчу А. Пергамент, режиссёр Т. Дунаевский чаазы-биле көргүзүп турар.

Фин шиң театры москвачылар-биле баштайгы ужуражышкынының көргүзери-биле фин чечен чогаалдың классиги Алексис Киивиниң «Кедээ салыкчылар» деп комедиязын шилип алган. Ол шинии ургларның төп театрынга көргүскен. Бодунуң мөзү-шынарының талазы-биле улусчу ханы утказыг ол шиңде эрткен чүс чылдагы фин көдээниң амыдыралының дугайын чугаалап турар.

Өскерли берген дүштүү-биле кудага таварышкан кысты көргүскен комедияда хөй чидиг болуушкуннар, өзулуг катырыкчыг чүүлдер бар. Сапыкчының төп чок оглу Эско (артист Т. Ланкинен), ооң авазы (артист Е. Томберг), адазы (артист Ю. Хумпин) оларның болгаш ниитиниң өске-даа кижилериниң таварлыр эдептиг таварылгалары көрүкчүлерни өзулуг-ла катыртып турар.

С. Туоридиң тургускаңы, композитор Р. Раутионуң утка илередикчи танцылардыг болгаш ырларлыг, чурукчу А. Тарасовтуң декорациязы-биле болгаш хептери-биле шиңеттинген ол шиниң москвачылар чылыг сеткил-биле хүлээп көрген.

Кремльдиң театрынга ол көжээ Карелияның симфониялыг уран чүүлүн москвачылар көрген. Үш үе салгалдың композиторларының чогаалдарын ССРЭ-ниң симфониялыг күргүне оркестри А. Янсонстуң удуртулгазы-биле күүседеткен.

Сураглыг композитор Г. Синисало Карелияның ыяш кезикчилериниң дугайында «Аръярганың маадырлары» деп симфонияны чогаатkан. Республиканың хоочун композиторлары Л. Теплицкий карел темага рапсодияны, К. Раутио карел сюитаны декадада бараалгаткан.

ССРЭ-ниң Улуг театрының филиалынга карел уран чүүлүн болгаш чечен чогаалдың декадазының ажыдыышкынынга эштер О. В. Куусинен, П. Н. Поспелов болгаш Д. Н. Полянский олурушкан. СЭКП-ниң Карел обкомунуң секретары В. П. Смирнов, Карел АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы П. С. Прокконен, республиканың Министрлер Төвүлелиниң даргазының оралакчызы А. Я. Ястребов, культура министрлери: ССРЭ-нии—Н. А. Михайлов, Карелияны—Л. Н. Колмовский, РСФСР-нии—А. И. Попов база залга олурганнар.

Карел өөнүктериниң уран чүүлүн москвачылар чүректиг ханызындан хүлээп ап, улуг сонуургал-биле көрүп турар. Театрларда болгаш концерт залдарында, делгелгелерде болгаш кинотеатрларның залдарында ол уран чүүлге эки күзээшкиннерни илередип турар.

А. П. Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн эрттирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитединде

А. П. Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн эрттирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитединиң бирги хуралы августуң 21-де болган.

Комитеттиң даргазы, ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң бирги секретары К. Федин ол алдарлыг ойну хөлбаштыр көрдүнген хемчегларниң дугайында доңчу дыннадыг кылган. А. П. Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болур оюн чүгле совет культураның байырлалы кылдыр эрттирер чүве эвес дээрзин ол чугаалаан. А. П. Чеховтуң төрүттүнге-ле чүс чыл болур оюн байырлап эрттирер дугайында резолюцияны ЮНЕСКО-нуң кол конференциязының оңгу сессиязы хүлээп алган деп К. Федин сагындырган. Улуг орус чогаалчының төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн хөлбаштыр делегейге байырлалдарны чорударына бүгү организацияларның идиг бээрининiң эргежок чугулазын ол резолюцияда чугаалаан.

ССРЭ-ниң культура министри Н. Михайлов, РСФСР-ниң чырыдышкын министриниң оралакчызы М. Кашин, политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң даргазы М. Митин, Радио дамчыдылгазы болгаш телевидение талазы-биле Күргүне комитединиң даргазы С. Кафтанов, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң даргазы Л. Соболев, Литва ССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң даргазы Э. Межелайтис, Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн эрттирер талазы-биле Киргизияда комитеттиң даргазы, ол республиканың Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң бирги секретары Т. Абдумомунов, Бүгүроссиялыг театр ниитилелиниң президиумунуң даргазының оралакчызы А. Покровский, Москвада А. П. Чеховтуң музейиниң директору К. Виноградова, «Литературная газета» солуннуң кол редактору С. Смирнов, ном үндүрер черлерниң төлээлекчилери болгаш өскелер-даа чүве чугаалагылаан, ол алдарлыг ойну эрттирер талазы-биле боттарының организацияларының планнарының дугайында тодаргайы-биле чугаалааннар.

А. П. Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн эрттирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитединiң даргазы К. Федин ол алдарлыг ойну хөлбаштыр көрдүнген хемчегларниң дугайында доңчу дыннадыг кылган. А. П. Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болур оюн чүгле совет культураның байырлалы кылдыр эрттирер чүве эвес дээрзин ол чугаалаан. А. П. Чеховтуң төрүттүнге-ле чүс чыл болур оюн байырлап эрттирер дугайында резолюцияны ЮНЕСКО-нуң кол конференциязының оңгу сессиязы хүлээп алган деп К. Федин сагындырган. Улуг орус чогаалчының төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн хөлбаштыр делегейге байырлалдарны чорударына бүгү организацияларның идиг бээрининiң эргежок чугулазын ол резолюцияда чугаалаан.

ССРЭ-ниң культура министри Н. Михайлов, РСФСР-ниң чырыдышкын министриниң оралакчызы М. Кашин, политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң даргазы М. Митин, Радио дамчыдылгазы болгаш телевидение талазы-биле Күргүне комитединiң даргазы С. Кафтанов, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң даргазы Л. Соболев, Литва ССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң даргазы Э. Межелайтис, Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн эрттирер талазы-биле Киргизияда комитеттиң даргазы, ол республиканың Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң бирги секретары Т. Абдумомунов, Бүгүроссиялыг театр ниитилелиниң президиумунуң даргазының оралакчызы А. Покровский, Москвада А. П. Чеховтуң музейиниң директору К. Виноградова, «Литературная газета» солуннуң кол редактору С. Смирнов, ном үндүрер черлерниң төлээлекчилери болгаш өскелер-даа чүве чугаалагылаан, ол алдарлыг ойну эрттирер талазы-биле боттарының организацияларының планнарының дугайында тодаргайы-биле чугаалааннар.

Эълээн каш делгелгелер, ооң иштинде ССРЭ-ниң культура министерствозунуң чарлааны конкурс ёзугаар Москвага А. П. Чеховтуң тураскаалын тургузарының талазы-биле төлевилелдерниң делгелгези ажыттынгылаар, Москвада А. П. Чеховтуң Бажын-музейининiң делгелгелерин көвүдедип калбарткан турар.

Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылаларынга болгаш өске-даа хоорайларга 1960 чылдың январь 29-та байырлалдыг хуралдар болуулаар.

Тураскаалдыг ойну улуг чогаалчының амыдыралы-биле болгаш чогаадылга ажылы-биле шуут холбашкан хоорайларга база суурларга калбаа-биле демдеглеп эрттирерин шиитпирлээн. Таганрогка А. П. Чеховтуң тураскаалын ажыдары, Ялтага болгаш Москва чоогунда Мелиховага байырлалдыг хуралдарны чорудары база көрдүнгүлээн.

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл оюн эрттирериниге эң-не идепкейлик-биле киржиринче бүгү-ле хөй-нинти болгаш чогаадылга организацияларын Бүгү-эвилел комитеди кыйгырган.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ТАРАА КЕЗИЛДЕЗИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1959 чылдың август 20-ге чедир хуу-биле)

Районнар	Кескен тараа	Бастырган тараа
Сүт-Хөл	18,3	14,5
Чаа-Хөл	13,5	8,8
Каа-Хем	11,0	—
Бии-Хем	7,7	2,7
Таңды	5,6	0,5
Улуг-Хем	5,5	3,9
Бай-Тайга	2,6	0,9
Барыын-Хемчик	1,8	1,3
Совхозтар:		
«Межегей»	30,3	22,5
«Кызыл партизан»	14,1	4,7
«Элегес»	9,3	8,2
«Тиилелге»	8,6	—
«УТКА 25 чылы»	8,3	—
«Барлык»	4,6	3,9
«Өөк»	—	—

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ТАРАА САДЫП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ЧЫЛ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1959 чылдың август 20-ге чедир хуу-биле)

Районнар	Колхозтар	Совхозтар
Таңды	14,4	8,3
Чаа-Хөл	7,8	—
Чөөн-Хемчик	6,2	—
Барыын-Хемчик	2,5	2,7
Каа-Хем	2,1	—
Улуг-Хем	1,8	0,1
Бии-Хем	1,3	—

Күргүнеге

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң № 1 хову бригадазының механизаторлары болгаш тараажылары дүжүт ажаан алышкынын массалыы-биле чоруда бергеннер.

Дүжүт ажаан алышкынының баштайгы хүннеринде ажааттынган тараалан 30 тонна кызыл-тасты күргүне шыгжавырында киирген болгаш 60 тонна кызыл-тасты садары-биле арыглап белеткээн.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭ

(1959 чылдың август 20-ге чедир хуу-биле)

Районнар	Белеткээн сиген	Салган силос
Эрзин	95,9	104,5
Чөөн-Хемчик	95,3	72,5
Өөрүр	94,8	62,1
Барыын-Хемчик	88,3	44,7
Бай-Тайга	74,0	75,8
Тес-Хем	72,2	36,6
Тожу	72,2	314,8
Сүт-Хөл	69,0	37,9
Чаа-Хөл	68,5	34,3
Каа-Хем	63,3	39,3
Улуг-Хем	40,2	35,2
Таңды	37,1	38,8
Бии-Хем	34,6	64,6
Совхозтар:		
«Кызыл партизан»	78,1	18,6
«Тиилелге»	75,7	33,4
«Межегей»	61,1	27,6
«Өөк»	53,6	59,5
«УТКА 25 чылы»	45,6	49,6
«Барлык»	44,9	18,5
«Элегес»	26,0	66,0

Агаар Флодунуң Хүнү

Август 23. Кызыл аэропорту байырлалдың лозун, плакаттары-биле шиметтинген. Ол коллектив байырлалга келир аалчыларны хүлээп алырынга шагда-ла белен турган. Кызылчылар ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң Хүнүн демдеглээри-биле эртенгиниң 10 шак четпээде-ле аэропортче шуужуп чоруп турганнар.

Эртенгиниң 11 шак. Ажылчы чоннарның байырлалга холбаштырган митингизин СЭКП хооркомунуң секретары эш Бурбатский ажыткаш, аэропорт начальниги эш Покотилога илеткел кылыры-биле сөс берген. Совет ужар-чүүлдүң улуг чедиишкиннериниң, аэропорттуң бодунуң ажылының дугайын илеткелчи чугаалаан. Хоочун ужудукчу эш Чимит, эълчег начальниги эш Огнев, облпрофсовет даргазы эш Намай олар байыр чедирип чүве чугаалааннар.

Аэропорт коллективиниң уран-чүүл бөлгүмүнүң концертин, самолёттар делгелгезин, парашютистерниң самолёттардан шуурарын чон сонуургап көргеп. Спортчу маргылдаалар болгулаан.

Организас чок эгелээн

Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы суурунуң чанында Киров аттыг колхоздан эгелээп Алдыы-Ишкин аксынга чедир бадарга, хөөр-сарыг кылдыр бышкан кызыл-тастардан, агара берген арбай биле сулалардан өске көгерер чүве көзүлбес — шупту тараалар бышкан. Ангылап ажаан алырындан харын шуут кезер апарган тараалар бар болгаш ам каш хонза шупту тараалар мынчаар быжар апаар. Район төвүнүң үстүү чанында «Бора-Тайга» колхозтуң тараалары база бышкан.

Чаа дүжүттүң мынчаар бышкан тарааларын колхозтар чогуур белеткел чок болгаш организастыг эвес эгелээни хомудаачыг. «Ишкин» колхозтуң № 2 хову бригадазын ап көөрге, ооң тараалары холук чок бышкан. Август 13-те ийи комбайн, бир лафеттиг жатка биле кезин кирген. Бир комбайнның мотору кезип эгелээн дораан үрелген. Ол моторну Сүт-Хөл МТС (ам СТС) чазын эптевейн колхозка садыпкан болган, а колхоз садып алырда хынап көрбөөн. Август 13-те СТС ол моторну дораан кылдырып экээринбиле аппарган, 19-туң хүнүнге чедир экелбээн, ол комбайн чеди хонукта анаа турган.

Өске бир комбайн нормазын күүсетпейн турар. Трактурист Бүрбү лафеттиг жатка-биле үш хүнде 10 га безин четпес чер кескен. Бир эвес шак мындыг байдал-биле ажылдаар болза, тараага улуг чиригни таварыштырары чайлаш чок.

Сүт-Хөл МТС сентелге-техника станциязы кылдыр чоокта чаа эде организастаттынганының соонда директор Соловьев сентелгелиг-даа, сентелге чок-даа техниканы колхозтарта карак-ажыт садыпкаш, ам тайбыңчыл берген. Мурнунда МТС турганы ышкаш ол хөделбейн турар деп колхозчулар, чугаалап турар.

«Бора-Тайга» колхозтуң Шелдээ-Тейде № 1 бригадазы (бригадири эш Шун) август 17-де дүжүт ажаан алышкынынга белеткел чок байдал-биле кирген. Бригаданың төп шаңында сушилка тургузары-биле адаан цементилеп турар сарайы доозулбаан, а сушилказы колхоз төвүнде турбушаан. Баштайгы бастырган тарааларны довуракты черде чадып турар. Бир эвес чаъстан келзе, ол тарааларны бөлгеш, кырын шывар брезент безин чок.

Бригаданың бо төп турлагының мырыңай чоогунда Көк-Чыраада бир шаны бар. Ында мурнакчы комбайнер эш Дегенің кезин бастырган арбайын кезек кижилер чашпаның безин арылдыр аштаваан, өрге тиктүрерин дуглаваан шаңда чадып кургадын турарлар.

Бо ийи шаңда шуут ажыглалдан үнген үш сортировкалардан өске башгайы хүннеринден эгелээш-ле организастап тургускан турарынче ол колхозтарда партия организациялары кичээнгей салбааннар. СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи база эрецгейлеп эрттирип турарын маңаа айтыр херек.

Дүжүт ажаан алышкынының баштайгы хүннеринде көзүлген четпестерни узуткаар дээш шиитпирлиг хемчегларни алыры негеттиниң турар. Комбайн, лафеттиг жатка бүргүү, тараа арыглаар машина бүргүү ажыл нормазын ажыр күүсеткен, шаңнарда ажылдап турар кижи бүргүү бодунуң онаалдазын ажыр ажылдаан турар кылдыр ажылды организастаары чугула.

Район төвүнде тараа белеткел пунктузу тараану кургадырынга белен эвес турган. «Бузбасс» деп сушилканы август 21-де чаа тургузуп эгелээн. Бо дугайында областың тараа-продуктулар эргелелиниң начальниги эш Деевтиң адезинге база хомудалар бар. Чүл дизе, ол чер Сүт-Хөл районга бээр сушилказының баштай бир чартыын аппарган, өскезин чартык ай эрткенде чаа чедире берген. Бо чугула кампаниянуң үезинде ажылга саат үжураштырар ыңдыг олутпай чоруктарны чайзатса чогуур.

М. ЛЮНДУП,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

Малга быжыг чем суурну колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге тургузар

Бар-ла аргалар-биле

ТЕРЕБТИГ-ХЕМ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу-нунтиниң малынга 7000 тонна сигең, 2300 тонна силос белеткээр. Август 20-ге чедир 5200 тонна сигеннiң кезии сараттаан болгаш 1030 тонна силосту салган. Сигең белеткели планга удур 75 хуу, а силос чүгле 44 хуу күүсеттинген.

Мал чеминиң белетгелинде 5 бригада ажылдап турар. Бригадаларда 4 трактор, 16 ат машиналары, 13 ат болгаш трактор дырбаштары быжыглаттынган болгаш 90 кижи хол кадыраары-биле кес. тирип турар. Бригадаларда доктаамал ажылдап турар 171 кижиден аңгыда мал чеминиң белеткелинде дыка хей колхозчулар ажылдап турар.

Колхозта партия организациязы болгаш колхоз баштаар черге сигенчилер ортузунга организастыг ажылды күштедиргениниң түнелинде мурнакчы бригадалар тывылган болгаш ажылдың темпизи дүрбедээн.

Чинге-Хараганда эш Доржуның бригадазы 1100 тонна сиген белеткээр планын 1170 тонна кылдыр күүсеткеш, бригадалар аразында социалистиг чарыштың тилелешкин болган. Бригада мал чеминиң белеткелин үргүлчүлеп турар. Хүрең-Дугайда эш Серең-оолдуң бригазы ийиги черде чоруп турар. Бригада 1000 тонна сиген белеткээр тургаш, август 20-ге чедир 960 тонналы кезии сараттаан.

У. Шынзада эш Аравчаның, О. Шынзада эш Ашык-оолдуң, Шуурмакта эш Баа-Хөөнүң бригадаларында ажылдың темпизи оожумган болгаш ажылдың темпизин дүрбедээн.

Чинге-Хараганда эш Доржуның бригадазы 1100 тонна сиген белеткээр планын 1170 тонна кылдыр күүсеткеш, бригадалар аразында социалистиг чарыштың тилелешкин болган. Бригада мал чеминиң белеткелин үргүлчүлеп турар. Хүрең-Дугайда эш Серең-оолдуң бригазы ийиги черде чоруп турар. Бригада 1000 тонна сиген белеткээр тургаш, август 20-ге чедир 960 тонналы кезии сараттаан.

У. Шынзада эш Аравчаның, О. Шынзада эш Ашык-оолдуң, Шуурмакта эш Баа-Хөөнүң бригадаларында ажылдың темпизи оожумган болгаш ажылдың темпизин дүрбедээн.

Доозар четкен

Чаа-Хөл районнуң «Бурунгазар» колхозунуң эш Шогжал бригадирлээн бригада 1020 тонна сигенни белеткээр планныг, чоокка чедир 870 тонналы белеткээн. Бригаданың кежигүннери оон арткан сигенни белеткеп доозарының кырында. Сувакпит, Биче-оол, Базыр-оол, Базыр-Сат олар сиген белеткээр талазы-биле тус-тус онаашкан ажылдарының нормазын ажыр күүседип келген. Сараттакчылар Намчын, Дунгар сараат салыр нормазын хүн бүрүде 150—200 хуу күүседип турар.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

420 тонна

Хаш-Хем районнуң Ленин аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң Алдыы-Шынаа сүт-бараан фермазының саанчылары болгаш малчынарлы малдың сүткүр болгаш эштикир чоруун кукуруза силостаашкынын чоруда берген.

6 хонук иштинде ферманың коллективи 402 тонна кукуруза силозун салган болгаш силостаашкын үргүлчүлеп турар. Силос салыр ажылга Сераэм, Допуй-оол, Яшмаа, Серээпей, Эдер-оол болгаш Даргыы олар ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, мурнакчы болуп турарлар.

М. КАНДАН-ООЛ.

Шынчы дузалакчылар

Өвүр районнуң Торгалыг чеди чыл школазының өөреникчилери чүгле билиг чедип алырынга эвес, а төрээн колхозунуң бүдүрүлгезинге киржип, ажылдарынга азы-кежигүннерге дузалажып турарлар.

Эрткен өөредилге чылы доостурубиле дораан-на дыка хей школачылар ада-иезиниң аайы-биле артельдиң язы-бүрү ажылдарынга киржип, бичии-даа болза дуза чедирерин шинтирлээнир. Школада тимуржулар командазының кежигүнү Полина Тюлюш өөреникчилериң малчынарга дузалаар бригадазынга эки ажылдап, күш-ажыл дептеринге 25 күш-хүнерни бижидип алган.

Чурумта: Саша Допгактың өргелевишаан бызаа кадарын чоруруу.

Сөзүг болгаш фотозу Д. Тангай-оолдуу.

Тыва автономнуг область хөй урулгарлыг иелерни „Ленин алдары" орденнер-биле болгаш „Ленин медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң мурнудан шаңназары болза:

Тос урулгарны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ЛЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Иргит Биче-кара Дагбаевна — Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң колхозчузу.

Сес урулгарны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ЛЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дарыймаа Иргит Бегзи-оловна — Бай-Тайга районнуң «Тилелге» колхозунуң колхозчузу.

Чеди урулгарны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ЛЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Очур** Даракай Далайовна — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.
2. **Чавырын** Ямбыл-Хөө Хөкпел — Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Алды урулгарны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ЛЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Богачева** Любовь Тимофеевна — Таңды районнуң Бай-Хаак суурда өг-бүле эзэзи.
2. **Даваа** Соян Демчик — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.
3. **Кара-Донгак** Долума Намзырайовна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле эзэзи.
4. **Кагел** Сиржеңмаа Монгушевна — Таңды районнуң Элегес кадаа Советинде өг-бүле эзэзи.
5. **Куулар** Сереңмаа Доржуевна — Таңды районнуң «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.
6. **Ондар** Чонгалмаа Торлуковна — Таңды районда өг-бүле эзэзи.
7. **Соржак** Натпит Сюрюновна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле эзэзи.
8. **Оюн** Янчаймаа Чылбак-оол — Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.
9. **Салчак** Маныырыкчы Мутутейовна — Бай-Тайга районнуң «Тилелге» колхозунуң колхозчузу.
10. **Седен-оол** Долума Салчаковна — Таңды районнуң «Тилелге» совхозунуң ажылчыны.
11. **Седип** Минчимаа Биче-оловна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле эзэзи.
12. **Таргын** Хомустаар Биче-Ламаевна — Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
13. **Хомушку** Бурумаа Бадыевна — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.
14. **Хомушку** Зинаида Васильевна — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.
15. **Ямаа** Чооду Баа-Хөө — Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Беш урулгарны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ЛЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Иргит** Бегзи Шатдыровна — Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң колхозчузу.
2. **Иргит** Дыспай Байыр-оловна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле эзэзи.
3. **Иргит** Сенмит Чыдымовна — Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң колхозчузу.
4. **Кыргыс** Куулар Маады-Хүргүловна — Таңды районда өг-бүле эзэзи.
5. **Манзат** Соян Дайна — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.
6. **Найдан** Мария Хурагандаевна — Таңды районда өг-бүле эзэзи.
7. **Өлзей** Мария Ножатовна — Таңды районнуң харылзаа конторазының ажылчыны.
8. **Ооржак** Долума Биче-оловна — Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
9. **Ооржак** Бертик Дүшжиловна — Таңды районнуң «Тилелге» совхозунуң ажылчыны.
10. **Салчак** Дарый Дамбыраевна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле эзэзи.
11. **Салчак** Хорлуу Дембиреловна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле эзэзи.
12. **Саржанова** Антонина Павловна — Таңды районнуң Бай-Хаак суурда өг-бүле эзэзи.
13. **Сурзачы** Долуй Сундуй — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.
14. **Сырат** Хүлер Норбу — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.
15. **Тахтуева** Евдокия Гавриловна — Таңды районда өг-бүле эзэзи.
16. **Хорлуу** Соян Сайгаты — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.
17. **Чамзы** Оюу Комбуй-ооловна — Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң колхозчузу.
18. **Чечекмаа** Хомушку Лопсановна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле эзэзи.
19. **Чооду** Сарааттай Самдан — Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.
20. **Чуб** Мария Павловна — Таңды районнуң Бай-Хаак суурда өг-бүле эзэзи.
21. **Чурук** Ирина Ногалчы — Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң колхозчузу.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ИГНАТОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Секретары С. ОРЛОВ.

Москва, 1959 чылдың июль 29.

Кукуруза силозу

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң сигенчилериниң тускай звено кукурузаның ногаан массазын силостап киргикен. Комбайнер комсомолчу Ю. Дамбыра «СК-2,8» комбайн-биле, тракторист К. Чеченоол «ДТ-54» трактор-биле хүнде 4 гектар черниң кукурузазын кестирер тургаш 6—8-ти кестирип турарлар. Кезип каан ногаан массаны 4 автомашиналар силос оңгараларынче үзүктел чок сөөртүп эгелээн.

Звенода ажылдың темпизи бедик. организастыг чоруктуң эмиинден 500 тонна ажыг силосту салгаш. Колхозтуң 134 гектар кукурузазының үнүжү багай эвес. Оон 1906 тонна силос белеткээр планныг, ону күүседип болдурунуң аргалары звенода бар.

С. ДОНЗУМ.

Хүлээлге күүсеттинген

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң эш Дүктүгбенге удуртқан № 2 хөвү бригадазының ажылнышчилери малга быжыг чем суурну белеткеп, 245 тонна сигенни сараттап тургускан болгаш 401 тонна силосту салгаш, мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле алган хүлээлгезин бригада ажыр күүсеткен.

Сиген белеткелинде болгаш силос салыышкынында Х. Данзын, О. Мартаа, Миши-оол, О. Өртенней олар социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турарлар. Бригада сиген келиидезин үргүлчүлеп турар болгаш тургустунган сараттарны улур кажаалап турар.

Т. КАКПААНАК.

Колхозка шеф

Сүт-Хөл районнуң «Бора-Тайга» кодээ ажыл-агый артелин райкүүском коллективи шефке алган, организастыг дузаны көргүзүп турар.

Коллективтиң кежигүннери мал чемнериниң белеткелиниң эгелээнинден бээр ол талазы-биле үш удаа шефтээшкин кылган. Баштайгы шеф-биле артельдиң 0,4 га картофелиниң богун аштаан, ийиги шефте 6 тонна көк-суланы болуп сараттаан. Үшкү шефтээшкин-биле 13 тонна сигенни сараттаан.

Райкүүскомуң коллективи бистиң областың мал ажылының продуктуларын белеткээр болгаш күрүнеге дужлар талазы-биле ийиги кварталда Сибирь зоназынга социалистиг чарышка бирги черни эзилеп, бедик шаңналды алганынга улам сорук кирип, малдың быжыг чем-суурунуң белеткелин дүргедедир соругга-биле чеди хүнде үргүлчүледиг шеф ажылын чорударын хүлээнген.

М. АВАА.

Масса-политиктиг ажылдың дуржулгазындан

Массаларның инициативазын хөгжүдүп турарывыс

СЭКП-ниң XXI съездиниң тоогуулуг шиитпирлеринге сорук кирген Эрзин районнуң ажылчы чоннары Совет Тыванның 15 чыл ооңга болгаш СЭКП ТК-ниң даразында болур Пленумунга чаа чедишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың түгүн улам бедик тудуп, күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Районнуң партия, совет болгаш хей-ниити организациялары чурттуң мурнакчы ажыл-агыйларының болгаш кижилериниң кайгамчыктыг эгелээшкиннерин, чаа инициативаларын өөренишкиннер, ажылчы чонга калбаа-биле тайылбырлап турар.

Районнуң ажылчы чоннары бо чылын боттарының бар аргаларын болгаш иштики курлавырларын санап көргеш, улуг хемчээлиг ажылдарны кыланыын демдеглээри эөрүнчүт. Бирги залчегде школ, интернаттарның, клуб, кызыл булуңнарның тудугларын күрүнениң хөрецтилиниң чарыгдалы чокка улусчу арга-биле тудуп ап турары мадза база хамаарыжыр.

Колхозчу малчынарның ортузунга чайгы үеде политик-кижизидилелиг болгаш культура-массалыг хемчеглерниң төп олда кылдыр Төре-Хөлде колхозтар аразының бир культура базазының тудуун база малчынарның кышкы үеде кол турлагларында 3 кызыл булуңнарны ажыглалда бүрүн киргеп.

Ажыл-агый хөгжүлдезинде чедип алдының турар чамдык чедишкиннер хамыктың мурнунда районнуң партия организацияларының ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күнажылчы идепкейин совсаз чок өстүрүп турар. Ам районнуң партия организацияларында 134 саннаг агитаторлар ажылдап турар. Политиктиг болгаш эртем-билиглери евпередир Ниитилелдиң район салбырының болгаш партия райкомунуң штаттан дашкаар илеткелчилер болуунуң кежигүннеринде шупту 66 кижи саналтының турар. Олар чүгле бирги чартык чылда 225 ажыт лекцияларны, илеткелдерни чон ортузунга кылганнар.

Партия организацияларының чон ортузунга политик-кижизидилелиг ажылын экижидер соругга-биле идеолотия ажылын күштелдиер хемчеглер дугайында айтырыгны бо чылдың июнь айда СЭКП райкомунуң пленумунга чугаалашкан. СЭКП ТК-ниң июнь Пленумунуң шиитпирлериниң дугайында, мал ажылының продуктуларын бо чылдың ийиги кварталында белеткээр талазы-биле Сибирь зоназынга чарышка бирги черни алганы дээш бистиң Тыва областка РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун тывысканының дугайында база совет Тыванның 15 чыл ооңга төлептир ужуражыр дугайында болгаш база еске-даа темаларга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны чон ортузунга үзүктел чок чорудуп турар.

Чон ортузунга лекция пропагандазын доктаамал чорудуп турар Кунчуи, Молянов, Догуй-оол. Ширап дээн ышкаш оон-даа еске ажылдакчыларны хөнүү адап болур.

Кижизидилге ажылының чарылбас кезээ болур кескү агитацияны Ам удавас одар солуп, Дүвүренче коже бээривиске инектеривис капуста болгаш еске-даа ногаан чемнерни чиирлер. Ол бүгү инектиң сүткүр чоруун улам элбекшидер.

Ферманың ажылын бедик деңнелге чедирген тудум Кызыл тукту быжыг тутканывыс ол болур. Минчангаш бистиң найыралдыг коллектививис хөйү чаңгызы, чаңгызы хөйү дээш деткижип, шудургу ажылдап турар. Ферманың аныяк саанчылары М. Хүреш, Т. Шаңнай-оол, О. Часкал оларга дуржулгалыг саанчылар сүмелерин берип турарлар.

Чаалап алган Кызыл тутувусту улам быжыглаарының хереэнгө аравыста дуржулгавысты солчуп тургаш, боттарывыстың ажыл-ишчи үлүүвүстү үшкү кварталдың күүселдезинге киирер бис.

С. ХАВАК,
Чөөн-Хемчик район.

Хорумнуг-Ой фермазында

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң Хорумнуг-Ойда сүт-бараан фермазының саанчылары бо чылын саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1100 кг. чамдык саанчылар 1400 кг сүт саап алыр деп бедик хүлээлге алган, ол хүлээлгезин чедишкинниг күүседир дээш шудургу ажылдап, сүт саалдазын көвүдедип турар.

Фермаиын дээре саанчызы О. К. Удүүне август 1-ге чедир саар инек бүрүзүге онааштыр 1032 кг сүттү, К. А. Көк—948 кг сүттү саап алган болгаш ферма саанчыларның чарыжының мурнакчылары болган.

Д. СПИРИН.

Улам-на сорук киргеп

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр талазыбиле 1959 чылдың ийиги кварталында бедик көргүзүлтер дээш Тыва областка РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун тывысканынга сорук киргеп Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелин дүргедедир дээш күженишкинниг ажылдап турарлар.

Колхозтуң мал чеми белеткээр № 1, 2 бригадалары кукурузадан болгаш тарымал сигенден 900 тонна силосту салган болгаш 1066,5 тонна сигенни белеткээн. Мал чеминиң белеткелинде Сарыг-оол биле Байыр-оолдуң звенолары аразында социалистиг чарыштың мурнуку өдуруунда чоруп турарлар.

Н. СЕДИП-БАЛЧЫР.

Чаагай херек дээш туржур

1959 чылдың ийиги кварталында мал ажылының, продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле бистиң облазывыс РСФСР-ниң Сибирь зоназынга типдекчи болуп, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун чаалап алган болгаш 100 мүң рубль-биле шаңнаткан. Бо бедик шаңналды тыпсыр дээш областтың мал ажылының мурнакчыларының чөвүлел хуралынга бистиң районнуң мурнакчы малчынарывыс-биле кады барып киржир аас-кежиктиг болган мен.

Бедик үнелээшкинни илереткен, улуг шаңналды тывыскан хуралга олуржуп тура көдээ ажыл-агыйның бо адырында эвээш, бичё-даа болза күжүм кадып, ажылдап турарывыга улуу-биле чоргаарладым. Ам кол соругга—Кызыл тукту салбас дээш улам шудургу ажылдаары болур.

Улуг башкы Ленинниң алын кадагалаан бистиң колхозувустуң Чодураада сүт-бараан фермазынга ам чеди чыл саанчылаан кедим. Фермаиың саанчы бүрүзүнде саар 14 инек онаажып турар.

СЭКП ТК-ниң ам болур Пленумунга алдар кылдыр саанчы бүрүзү бир саар инекке онааштыр 2000 кг сүт алырын хүлээнген. Хүлээлге алыры чиик херек, хамык ужур ооң күүселдезинде, ынчангаш кызымаккай күш-ажыл кол негеттинер. Хүлээлгени күүседири-биле коллектив Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун тывысканының дугайында база совет Тыванның 15 чыл ооңга төлептир ужуражыр дугайында болгаш база еске-даа темаларга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны чон ортузунга үзүктел чок чорудуп турар.

Чон ортузунга лекция пропагандазын доктаамал чорудуп турар Кунчуи, Молянов, Догуй-оол. Ширап дээн ышкаш оон-даа еске ажылдакчыларны хөнүү адап болур.

Кижизидилге ажылының чарылбас кезээ болур кескү агитацияны Ам удавас одар солуп, Дүвүренче коже бээривиске инектеривис капуста болгаш еске-даа ногаан чемнерни чиирлер. Ол бүгү инектиң сүткүр чоруун улам элбекшидер.

Ферманың ажылын бедик деңнелге чедирген тудум Кызыл тукту быжыг тутканывыс ол болур. Минчангаш бистиң найыралдыг коллектививис хөйү чаңгызы, чаңгызы хөйү дээш деткижип, шудургу ажылдап турар. Ферманың аныяк саанчылары М. Хүреш, Т. Шаңнай-оол, О. Часкал оларга дуржулгалыг саанчылар сүмелерин берип турарлар.

Чаалап алган Кызыл тутувусту улам быжыглаарының хереэнгө аравыста дуржулгавысты солчуп тургаш, боттарывыстың ажыл-ишчи үлүүвүстү үшкү кварталдың күүселдезинге киирер бис.

С. ХАВАК,
Чөөн-Хемчик район.

Хорумнуг-Ой фермазында

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң Хорумнуг-Ойда сүт-бараан фермазының саанчылары бо чылын саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1100 кг. чамдык саанчылар 1400 кг сүт саап алыр деп бедик хүлээлге алган, ол хүлээлгезин чедишкинниг күүседир дээш шудургу ажылдап, сүт саалдазын көвүдедип турар.

Фермаиын дээре саанчызы О. К. Удүүне август 1-ге чедир саар инек бүрүзүге онааштыр 1032 кг сүттү, К. А. Көк—948 кг сүттү саап алган болгаш ферма саанчыларның чарыжының мурнакчылары болган.

Д. СПИРИН.

Улам-на сорук киргеп

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр талазыбиле 1959 чылдың ийиги кварталында бедик көргүзүлтер дээш Тыва областка РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун тывысканынга сорук киргеп Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелин дүргедедир дээш күженишкинниг ажылдап турарлар.

Колхозтуң мал чеми белеткээр № 1, 2 бригадалары кукурузадан болгаш тарымал сигенден 900 тонна силосту салган болгаш 1066,5 тонна сигенни белеткээн. Мал чеминиң белеткелинде Сарыг-оол биле Байыр-оолдуң звенолары аразында социалистиг чарыштың мурнуку өдуруунда чоруп турарлар.

Н. СЕДИП-БАЛЧЫР.

Массаларның инициативазын хөгжүдүп турарывыс

СЭКП-ниң XXI съездиниң тоогуулуг шиитпирлеринге сорук кирген Эрзин районнуң ажылчы чоннары Совет Тыванның 15 чыл ооңга болгаш СЭКП ТК-ниң даразында болур Пленумунга чаа чедишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың түгүн улам бедик тудуп, күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Районнуң партия, совет болгаш хей-ниити организациялары чурттуң мурнакчы ажыл-агыйларының болгаш кижилериниң кайгамчыктыг эгелээшкиннерин, чаа инициативаларын өөренишкиннер, ажылчы чонга калбаа-биле тайылбырлап турар.

Районнуң ажылчы чоннары бо чылын боттарының бар аргаларын болгаш иштики курлавырларын санап көргеш, улуг хемчээлиг ажылдарны кыланыын демдеглээри эөрүнчүт. Бирги залчегде школ, интернаттарның, клуб, кызыл булуңнарның тудугларын күрүнениң хөрецтилиниң чарыгдалы чокка улусчу арга-биле тудуп ап турары мадза база хамаарыжыр.

Колхозчу малчынарның ортузунга чайгы үеде политик-кижизидилелиг болгаш культура-массалыг хемчеглерниң төп олда кылдыр Төре-Хөлде колхозтар аразының бир культура базазының тудуун база малчынарның кышкы үеде кол турлагларында 3 кызыл булуңнарны ажыглалда бүрүн киргеп.

Ажыл-агый хөгжүлдезинде чедип алдының турар чамдык чедишкиннер хамыктың мурнунда районнуң партия организацияларының ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күнажылчы идепкейин совсаз чок өстүрүп турар. Ам районнуң партия организацияларында 134 саннаг агитаторлар ажылдап турар. Политиктиг болгаш эртем-билиглери евпередир Ниитилелдиң район салбырының болгаш партия райкомунуң штаттан дашкаар илеткелчилер болуунуң кежигүннеринде шупту 66 кижи саналтының турар. Олар чүгле бирги чартык чылда 225 ажыт лекцияларны, илеткелдерни чон ортузунга кылганнар.

Партия организацияларының чон ортузунга политик-кижизидилелиг ажылын экижидер соругга-биле идеолотия ажылын күштелдиер хемчеглер дугайында айтырыгны бо чылдың июнь айда СЭКП райкомунуң пленумунга чугаалашкан. СЭКП ТК-ниң июнь Пленумунуң шиитпирлериниң дугайында, мал ажылының продуктуларын бо чылдың ийиги кварталында белеткээр талазы-биле Сибирь зоназынга чарышка бирги черни алганы дээш бистиң Тыва областка РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун тывысканының дугайында база совет Тыванның 15 чыл ооңга төлептир ужуражыр дугайында болгаш база еске-даа темаларга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны чон ортузунга үзүктел чок чорудуп турар.

Чон ортузунга лекция пропагандазын доктаамал чорудуп турар Кунчуи, Молянов, Догуй-оол. Ширап дээн ышкаш оон-даа еске ажылдакчыларны хөнүү адап болур.

Кижизидилге ажылының чарылбас кезээ болур кескү агитацияны

Ам удавас одар солуп, Дүвүренче коже бээривиске инектеривис капуста болгаш еске-даа ногаан чемнерни чиирлер. Ол бүгү инектиң сүткүр чоруун улам элбекшидер.

Ферманың ажылын бедик деңнелге чедирген тудум Кызыл тукту быжыг тутканывыс ол болур. Минчангаш бистиң найыралдыг коллектививис хөйү чаңгызы, чаңгызы хөйү дээш деткижип, шудургу ажылдап турар. Ферманың аныяк саанчылары М. Хүреш, Т. Шаңнай-оол, О. Часкал оларга дуржулгалыг саанчылар сүмелерин берип турарлар.

Чаалап алган Кызыл тутувусту улам быжыглаарының хереэнгө аравыста дуржулгавысты солчуп тургаш, боттарывыстың ажыл-ишчи үлүүвүстү үшкү кварталдың күүселдезинге киирер бис.

С. ХАВАК,
Чөөн-Хемчик район.

Чаагай херек дээш туржур

1959 чылдың ийиги кварталында мал ажылының, продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле бистиң облазывыс РСФСР-ниң Сибирь зоназынга типдекчи болуп, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун чаалап алган болгаш 100 мүң рубль-биле шаңнаткан. Бо бедик шаңналды тыпсыр дээш областтың мал ажылының мурнакчыларының чөвүлел хуралынга бистиң районнуң мурнакчы малчынарывыс-биле кады барып киржир аас-кежиктиг болган мен.

Бедик үнелээшкинни илереткен, улуг шаңналды тывыскан хуралга олуржуп тура көдээ ажыл-агыйның бо адырында эвээш, бичё-даа болза күжүм кадып, ажылдап турарывыга улуу-биле чоргаарладым. Ам кол соругга—Кызыл тукту салбас дээш улам шудургу ажылдаары болур.

Улуг башкы Ленинниң алын кадагалаан бистиң колхозувустуң Чодураада сүт-бараан фермазынга ам чеди чыл саанчылаан кедим. Фермаиың саанчы бүрүзүнде саар 14 инек онаажып турар.

СЭКП ТК-ниң ам болур Пленумунга алдар кылдыр саанчы бүрүзү бир саар инекке онааштыр 2000 кг сүт алырын хүлээнген. Хүлээлге алыры чиик херек, хамык ужур ооң күүселдезинде, ынчангаш кызымаккай күш-ажыл кол негеттинер. Хүлээлгени күүседири-биле коллектив Министрлер Чөвүлелиниң шилчир Кызыл тугун тывысканының дугайында база совет Тыванның 15 чыл ооңга төлептир ужуражыр дугайында болгаш база еске-даа темаларга лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны чон ортузунга үзүктел чок чорудуп турар.

Чон ортузунга лекция пропагандазын доктаамал чорудуп турар Кунчуи, Молянов, Догуй-оол. Ширап дээн ышкаш оон-даа еске ажылдакчыларны хөнүү адап болур.

Кижизидилге ажылының чарылбас кезээ болур кескү агитацияны

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктуларын бедидер, Төрээн чуртка хей эътти, сүттү, дүктү бээр дээш мотаг-шылаг чок ажылдап турар мурнакчы кадарчыларны, саанчыларны хөнүү адап болур. Мындыгларга Барыс-Хоо Бааны, Ситсе Ширапты, Эрин Серинни, Шынырап Сылаажапты, Өгбен Дамчыныны болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Саанчыларда Сагаачы Долгат, Чурук Дежитмаа, Долчуа Чооду, Бексе Дермин дээш оон-даа еске мурнакчы саанчылар хөй. Түүгүт ажылынга үр үеде ажылдап, үлүг-нормазын үргүлчү ажыр күүседип Допкан Шактар, Эренчин Даңы дээш ышкаш ажылчы чоннарның бедик хүндүткелин чаалап алган тудугжулар бисте хей.

Массаларның чогаадыкчы энергизы төгүнмес. Ол энергия чаа чүүлдү үзүктел чок төрүттүндүрүп, немелде курлавырларны тып турар болгаш бүдүрүлгени улам ынай өскүрериниң болгаш сайыргайжыдарының аргаларын илередип турар.

Бисте кылдынмаан ажылдар, шиитпирлеттинээн соругулар ам-даа дыка хей. Ындыг төлээде массаларның чогаадыкчы инициативазын улам хөгжүдүп, бар аргаларны болгаш иштики курлавырларны ам-даа чеп ажыглап, улам эки ажылдаарыбистен негеттинип турар.

Эрзиниң ажылчы чоннары чеди чылдың баштайгы чылының бүгү онаалгаларын чедишкиннинг күүседип, совет Тыванның 15 чыл ооңга эки түнелдер-биле ужуражыр дээринге чигинниг турбас.

Д. ЧАМЗЫРАЙ,
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинин эргелекчизи.

„Сарыг шажынның салдар хөмаарылгазы-биле демиселди күштелдирер“

деп чүүлдү ажылчы чоннар чугаалажып турар

Шажынга удур пропаганданы чүткүлдүг чорудар

Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан кежэ Советтиң ажылчы чонунуң хуралынга «Сарыг шажынның салдар хөмаарылгазы-биле демиселди күштелдирер» деп эгебиле «Шын» солуска үнген чүүлдү чугаалашкан. Сталин аттыг колхозтуң төре мал кадарчызы эш С. Сотпа санал бергеш, шажынның суртаалының хоозун чоруун болгаш өөң хөрээни чугаалаан.

— Шажын болза кижилерниң медерелинге боттуг чүүлдү хажыдып турар мөге-хоозун чүүл болур деп марксизм-ленинизм бисти өөредип турар. Бистиң Тыванның чижээнге алырга шажын болза феодализм үезинде тергиидекчи, дарлакчы ангының чепсэ тургаш. Шажынның чуртталгага хенинг-даа ажыы, дузазы чок деп чүвениң мен билген мен. Канчангаш дээрге, шаанда мен алзаң улуг дужаалдыг кумзат чордум. Чадаананың үстүү болгаш алдыы хүрээлеринге шажын херээнге өөренип, ажылдап турган шажынның чонга, ниитилелге халдайыкпан бичии-даа «дузазын» көрбээн мен. Оон хоозуну шын. Шаанда, ол дээрге алзаң-не үр эрте берген уе-дир ийин, тодаргайлаага кырганнар бистиң чугаазыс-биле алырга, богда дужунда безин шажынның үнезин богун кижилер чугаалажып тургулаан. Мен шажын сургуулун Моолга өөренгеш, Тываға 1920—1922 чылдарда хүрээге кумзаттап тургаш, кижилерниң мегелерин шажын төөредип, оларның бурунгаар дешилгезин боогдып турарын билгеш, хүрээни каан, өг-бүле тудуп, бодумнуң күжүм-биле амыдырап эгелээн мен. Хүрээ хөрээнден ойталаан дээш мени лама-лар 72 хонукта бажыннан, эгтеп-эриден хилинчектээе-даа, оларга дүжүп бербээн мен.

Ада-чурттуң Улуг дайынында сөөлүнде удаткан чок каш санныг бөлүк ламалар чыылган, Чадаанага «чүдүлге өөң» тургускан. Олар «чүдүлгезиниң өөң» арай ажыттальчак шилээш черинге—Борбак-Талды шилээш, аңаа тургузуп алганнар. Олар ам ында шаң-кеңгиргеп, оът-сиген дазылы-биле «эгнеп» турар. Аарзап кижилерге хүрүм кылган, елеп кижилериниң соңгу йөрээлиг кылган тураглар. Ынчангаш олар кижилерни бурунгаар дешилгеден аткаар тыртып, аза, шүлбүс, бук, четкер дээр мөге-хоозун суртаалын иептередип, ылган аскык-барылгазы, аъш-чеми, акшазы-биле амыдырап орардар. Ында ламалар Чамдыылай, Чымба, Кенден-Сөрөөл дээш оон-даа өскелер совет медицинага удур суртаал чорудуп, медицинадан чонну ырадырын ораалдажып турардар. Бистин сумуда болгаш өске-дээ сумулуда чамдык хожудангай араттар ламаларга чүдүүр, хамнарга чалбарыыр чорук бар. Ол хоозун чоруктан кижилерни чайладырынче угландыр ажыл чорудары чугула.

Мен шажындан адырылгаш, өг-бүлелиг, хей ажы-төлдүг, бай, культурлуг амыдыралдыг чурттап, ам ниитиниң малын малдап чөө мен. Совет медицинаның ажык-дузазын, ачы-хавыязын чүге деңнээр боор! деп, С. Сотпа чугаалаан.

— Борбак-Талда каш санныг ламалар өг тиң алгаш, «хүрээ» тудгустувус дижип турарының мурнунда лама ламаладыр, хам хамнадыр кижилер эвээш, харын чок турган болгай. Каш санныг төлээчы ламалар кайдыг-даа чепшээрел чок «чүдүлге черин» ажыткаш. боттарынга ажык-кончаа мегелеп алыр дээш кажар аргаларны хереглээнин чон билзе чогуур.

Чамдыылай лама энир чылын Кегээн-Булак аржаанынга кирип турган чамдык хожудангай кижилерни ханаар, «эмнээр» хүлегедиин кылып турган. Чижээ, ол аржаанга кирип эвненип турган Сундуй-оолду Чамдыылай лама ханап турган. Ол ышкаш Бай-Сагаан хам хамнап, кижилер мөлүн турар. Чамдыылай, Чымба олар аалдар кезип бадарчылап, кылып алганы от-сиген «эмин» аарыг кижилерге берген, аъш-чемни, эт-эдилелди, акша-мөнгүнүң ап, оон-биле байып, ниитилелге ажыктыг ажыл кылбайн, күрүнеге хоралыг кем-херектерни үүлгедип турардар.

Бистин Хайыракан кежэ Совет ламаларның хоойлуга удур үүлгедиглери-биле эптежип олурары окта буруу. Борбак-Тал хүрээзиниң ламалары бистиң кежэ Советке хамаарыжып турар. Мээн саналым болза ламаларның хоойлуга удур херектерин анаа эрттирбес болза чогуур—деп, Шуртумай чугаалаан.

— Ажылчы чоннуң ниити хуралынга шажынга удур демиселди күштелдирер дугайында «Шын» солуска үнген чүүлдү чугаалажып турарын сеткилимниң ханызындан чүүлдүгзүнүп тур мен. Мен ядыы-өгбүлеге төрүттүнген мен. Ынчалзала мени шаанда албадал-биле хүрээге өөреткен. Шажын талазы-биле алзаң «эртемниг» кижиге санадып-даа чоруан мен. Ынчалзажок шажынның хоозун, авыязын чоруун билгеш, оон 1927 чылда чарылган мен. Шажын болза «Тараа тарыырга чон кырлыр» деп суртаалды салып турар. Моон ап көөрге-ле оөң реаксылыг чоруу черле тодаргай. Хамнар база-ла шажынның эдерингинин. Хамнар аарыг нептередикчилери.

Бистиң Коммунистиг партиявыс, марксизчи-ленинчи өөредиг, өртемчейни эртем ёзугу-биле көөр үзелге совет кижилерни үргүлчү кижизидип келген, кижизидип-даа турар. Сарыг шажынның хоралыының дугайын чонга ам-даа калбаа-биле тайылбырлаары чугула.

Бистиң улуг Төрээн чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузар дээш демиселге сарыг шажын доктарлыг. Чадаана «хүрээзин» кыыдаа тургускаан. Ону тургускаанының бадыткалы ол ламаларда чок. Оларның чоңдан мегелеп алганы 36.000 рубльди хавырза чогуур—деп, хойжу Калзан шыңгыы негелдени кылган.

Хуралга санал берген эштер Данзы-Белек, Севек, Дотхан-оол, Ширлей, Чүүлүмаа болгаш оон-даа өскелер Чадаананың «чүдүлге хүрээзининң» ламаларының болгаш Бай-Сагаан ышкаш хамнарның көмхеректерин тодаргайлаан, истелге органнарынче шилчидерин негээнер. Шажынга удур пропаганданы чүткүлдүг, доктаамал чорударын олар саналдаанзар.

Бистиң Хайыракан кежэ Совет ламаларның хоойлуга удур үүлгедиглери-биле эптежип олурары окта буруу. Борбак-Тал хүрээзиниң ламалары бистиң кежэ Советке хамаарыжып турар. Мээн саналым болза ламаларның хоойлуга удур херектерин анаа эрттирбес болза чогуур—деп, Шуртумай чугаалаан.

— Ажылчы чоннуң ниити хуралынга шажынга удур демиселди күштелдирер дугайында «Шын» солуска үнген чүүлдү чугаалажып турарын сеткилимниң ханызындан чүүлдүгзүнүп тур мен. Мен ядыы-өгбүлеге төрүттүнген мен. Ынчалзала мени шаанда албадал-биле хүрээге өөреткен. Шажын талазы-биле алзаң «эртемниг» кижиге санадып-даа чоруан мен. Ынчалзажок шажынның хоозун, авыязын чоруун билгеш, оон 1927 чылда чарылган мен. Шажын болза «Тараа тарыырга чон кырлыр» деп суртаалды салып турар. Моон ап көөрге-ле оөң реаксылыг чоруу черле тодаргай. Хамнар база-ла шажынның эдерингинин. Хамнар аарыг нептередикчилери.

Бистиң Коммунистиг партиявыс, марксизчи-ленинчи өөредиг, өртемчейни эртем ёзугу-биле көөр үзелге совет кижилерни үргүлчү кижизидип келген, кижизидип-даа турар. Сарыг шажынның хоралыының дугайын чонга ам-даа калбаа-биле тайылбырлаары чугула.

Бистиң улуг Төрээн чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузар дээш демиселге сарыг шажын доктарлыг. Чадаана «хүрээзин» кыыдаа тургускаан. Ону тургускаанының бадыткалы ол ламаларда чок. Оларның чоңдан мегелеп алганы 36.000 рубльди хавырза чогуур—деп, хойжу Калзан шыңгыы негелдени кылган.

Хуралга санал берген эштер Данзы-Белек, Севек, Дотхан-оол, Ширлей, Чүүлүмаа болгаш оон-даа өскелер Чадаананың «чүдүлге хүрээзининң» ламаларының болгаш Бай-Сагаан ышкаш хамнарның көмхеректерин тодаргайлаан, истелге органнарынче шилчидерин негээнер. Шажынга удур пропаганданы чүткүлдүг, доктаамал чорударын олар саналдаанзар.

М. СЕВЕН.

«Тудуг трезининң» № 2 тудуг монтаж эргелелиниң аныяк ажылчыны М. Маркс-оол бодунуң хүн нормазын 150—170 хуу күүседип турар. Ол бодунуң мергежилин үргүлчү бедидип, даш салырынга, арматурага болгаш бетон дырыыр машинага өөренип алган.

Чурукта: Монгуш Маркс-оол. Фото С. Феоктистовтуу.

АЖЫЛ ЭКИЖЭЭН

Кызылдың ыяш заводунуң Кара-Сугда ыяш белеткээр участогу бүдүрүлге черинің база бир кол адыры. Кара-Сугдан Кызылдың тудугларынга эвээш эвес тудуг материалдары кээп турар. Ындыг болзада-даа ыяш белеткээр участокка удуртулга ажылының кошкаандан бүдүрүлге чери долу күжү-биле ажылдавайн, чамдык айларда бүдүрүлге планы күүсетпейн баар турган.

Бүдүрүлге черинде четпестерни чайладып болурунуң аргазы бар дээрзин аналзтеп көргеш, ыяш заводунда партия организациязының секретары Н. Попов, заводтуң база бир мурнакчы ажылчыны коммунист С. Тамбиль-биле Кара-Сугга ажылдаар дээн күзелин илереткеннер.

Хожудангай ажылдыг участокка коммунистерниң барганындан бээр үш ай эрткен. Бо үениң иштинде участоктуң ажыл-агыйы чоорту сегип, ажылчыннарның амыдыралынга улуг өскерлиишкин болган. Бүдүрүлге планы бүгү көргүзүглер талазы-биле күүсеттинип турар. Коллектив июль айда ыяш кезериниң планын 100,1 хуу күүсетпишаан, 730 кубометр тудуг материалдарын сөөртүр тургаш, 1070 кубометрни сөөрткен.

Участоктуң ажылын сегидер дээш аңаа барган коммунистер улуг ажылды кылганнар. Участокта 5 коммунистер ажылчынарның негелде, хереглелин өөренип көрүп, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң дугайында айтырыгны олар-биле чугаалажып турар. Үргүлчү арагалаар, ажыл шагы үзерлер-биле коммунистер тускай беседаларны чоруданнар. Чамдык кижилерни коллектив хуралынга каш удаа чугаалажып келген болгаш магазинден арага чээп ижер чорукту шуут соксаткан. Бо хемчеглер багай эвес түнелди берген. Бир эвес май айда ажылчыннарның 20 хуузу арагалаан, ажыл шагы үскен болза, июльда чүгле ийи ындыг таварылга болган. Участоктуң бригадиринге томуйлаткан эш Попов мурнунда общежитие турган кызыл булуң бажыңын хостаткаш, ону септедип эде дериткен. Ам оөң ишти арыг-силиг болгаш ында солуп, сеткүүлдерни делгеп салган. Радио, баян, биллиард дээш оон-даа өске ойнаар херекселдер кызыл булунда бар.

Кара-Суг участогунуң ажылчынары боттарының дыштаныр шактарын чөп ажыглап, 1959 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш улам хайныышкынныг ажылдап турар.

А. ЛЕПЕШКИН.

ТОДАРГАЙ УДУРТУРУ ЧУГУЛА

СЭКП-ниң XXI съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырбышаан, «Ниитиниң чемненилгезин улам ыңай хөгжүдер болгаш экижидер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докталын боттандырар талазы-биле облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелелиниң ажыл-ишчилери күжениишкиниг ажылдап турар.

Хоорайга ниитиниң чемненилге черлериниң четкизин калбартырыбиле облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелели 2 миллион ажыг рубль чарыгдаттынар 150 кижи хары угда чемненир бирги чергенің ийи каът чаа ресторанының тудуун чорудуп турар. Кызыл хоорпозуюун ресторанының тудуунда 27 ажылчыннар ажылдап турар. Олар июльдуң тудуг планын 124 хуу күүседип, июнь Пленумунуң Кыйгырыгларын чаңгыс эп-сеткил-биле деткип, ресторанның тудуун октябрь 25-те доозары-биле бедитпеп хүлэлгелерни ап, күженишкиниг ажылдап турар. Штукатуржулар 2 звено болгаш бызанчылар 2 звено болуп алган ажылдап турардар. М. Подлескинге удуртқан штукатуржулар звенозу июльдуң тудуг планын 194 хуу. А. Забродинаның звенозу 164 хуу болгаш А. Тонкихтиң бызанчылар звенозу 137 хуу күүседип, чоокта чаа тудугжулар хүнүнде облпотребсоюзтуң мактал бижиктери-биле болгаш өртектиг чүүдер-биле шаңнаткан. Ол ышкаш мурнакчы ажылдап турар кижилер тудугда хей.

Тудугжулар ам ресторанның кол тудуун доозуп, крышазының оорганын салып, карнизин кылып, ийиги каъдында ниити чемненир залдың дээвирин кылырынче киришпеп. Ресторанның кол тудуу доозулза-даа, оөң даштын болгаш иштиниң чамдык черлерин штукатуралап, эжик, сонга чаактарын тургузуп, сонга карактарының дөжээн бетоннап кудары база крышазын салыры дээш ажыл-ла хей. Хоолайлар чогундан монтаж ажыры шуут чоруттунмайн турар болгаш ол талазы-биле тускай мергежилдиг кижилерни өске ажылдарга ажыглап турар.

Облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелели, оөң начальныгы эш И. Торжу, инженери эш И. Потылицының тудуг ажылын тодаргай удуртулгаларының өөрарымча чогундан тудутта хей акша-хөрөңгүнин артыкка чарыгдап, ажылчын күжүн чөп ажыглавайн турар.

Облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелели 1957 чылда өгелээн ресторанның болгаш 12 зал ниити чурттаар бажыңның тудуун кичээнгейге ап, ону дүрген ажыглаага киирер дээш удуртулганы экижидери негеттинип келген.

А. КУМАЯК.

МАЛЧЫН ӨГ-БҮЛЕ

Сүт-Хөл районнуң «Алдан Маадыр» кодэ ажыл-агый артелиниң кежигүнү Монгуш Балбырович Дамдын колхозтуң сүт-бараан фермазының саар инектерин 9 чыл иштинде кадарып турар. Оөң кадарган инектери чайгы үеде эки деңгип, кыш дургузунда менди кыш ажып турар. Инекчи эрткен чылын 55 инектерден 58 бызааларны менди камгалап алган.

Инекчиниң өг-бүлезининң кежигүнери: кадайы—М. Саглай, уруу—М. Дайыза сүт-бараан фермазының саанчылары болуп, ак-сеткилдиг ажылдап турар. Ажыл-ишке кызымак инекчи М. Дамдын колхоз баштаар черинден каш удаа өртектиг чүүлдер-биле шаңнаткан. М. Дамдын бо чылын төрээн 32 инектерден 33 бызааларны менди дорук-тургаан. Ол ышкаш мал чемнери белеткээр ажылга идепкейлиг киржип, бодунуң күжү-биле 10,5 тонна сигенни кезип, сарааттап алган.

Х. МОНГУШ.

Ажылчы чоннар Чарлыктың төлевилелин деткип турар

КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ СӨЗҮ

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның беш чылы» кодэ ажыл-агый артелиниң сиген, тараа шөлдеринге, сүт-бараан фермаларынга, тудуг бригадазынга, чайлагларда малчыннарынга болган хүрээларга арага-хымысты болгаш өске-даа эзиртир сускуннарны бажынга кылыр чорукка удур демиселдиң хемчеглериниң дугайында РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыынын төлевилелин калбаа-биле чугаалажып көрген. Ол хуралдарга дыка хөй колхозчулар боттарының саналдарын бергеннер.

— Бажынга арага-хымыс белеткээр чорук ылаңгыя сүттен арага кылыр чорук күрүнеге, колхозтуң экономиказынга улуг караажа-когаралды чедирип турарын кижи бүрүзү эки билир. Оөң ыңай арагалаашкыының уржуудан чамдык кижилер колхоз бүдүрүлгезинге четче ажылдавайн турар. Оөң бир аар уржуу болза чамдык кижилерни кем-бурууллуг херектер үүлгедип, хуралдарга санал бергеннерден колхозчулар Бестик-оол, Балыр, Хирлигбей олар чугааланнар.

Сүттен арага кылыр чорук болза эрги хожудангай чоруктан салган келген. Бистиң амыдыралывыс чечектелген амгы үениң байдалында эргиниң ол артыышкынын деткип кижи биске турбас ужурлуг дээрзин санал бергеннер демиглээн.

Бистиң республикавыстың Дээди Советиниң Президиумунуң бо чаа Чарлыынын төлевили болза Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кижилер дугайында, күрүнеңиң эрге-ажыктарын бединбиле медереп билиринге оларны кижизидер дугайында, оларның чаагай байдалын экижидер дугайында сагыш салышкыныңың чаа илерээшкини болуп турарын колхозчуларның эки билгенин Чарлыктың төлевилелин чугаалашкан хуралдар тодаргай көргүзелеп.

Ол хуралдарлан сүттен арага кылыр чорукту соксадырын илереткен, Чарлыктың төлевилелин шуут деткээн шиитпирлерни хүлээп алгам.

Сүттен арага кылып, колхозтуң байлаан төтчеглеп турар кижилерни ол хуралдарга шыңгыы шүүмчүлээн. Артельдиң Ак-Бажында эштинг, сүттүг инектер фермазының үчётчиги Өктек-оол болгаш кадарчы Чуурбай олар колхозтуң сүдүнден арага тип, үргүлчү арагалап турганнар. Оөң түңелинде 40 литр сүттү төтчеглээннер. Оөң туржук олар колхозтуң 27 килограмм саржаан оорлааннар. Шынында олар сүттен творог кылыр даалга алган турганнар.

Колхозтуң № 1 сүт-бараан фермазынга база сүттен арага кылып турган. Район Советиниң депутады, үчётчик Долума аңаа киржип, боду төлеп чок чүүлдү үүлгедип турган.

Колхозтуң шээр малын сагбас, анайларны болгаш хуроглынарны иелеринге ыдып бээр айтышкын күүсеттинмейн барганы дээш ниити мал фермазының эргелекчизи Баяңны, зоотехник Хирлигбейни, мал эмчилери Бестик-оолду, Базырны болгаш учётчик Даваанны шүүмчүлээн.

Колхозтарның чөптүг шүүмчүледдерин өөренип көргеш, үстүнде ады кирген бүгү кижилерге хамаарыштыр чогуур хемчеглерни алган.

М. ЧҮЛДҮМ.

Шиитпирлиг демисежир

Арага-хымысты болгаш өске-даа эзиртир сускуннарны бажыңнарынга кылыр чоруктарга удур демиселди чорудары дыка чугула. Ынчангаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң ол дугайында Чарлыынын төлевилелин бүгү улустуң чугаалажып көрүп турарынга мен база бодумнуң үнүмнү кадып, бажыңынга арага-хымысты болгаш өске-даа эзиртир сускуннарны кылыр кижилерге удур шиитпирлиг демиселди чорударынга идепкейлиг киржиринге беленимни идегейлеп тур мен.

Арагалаар чорук—совет ниитилелге болгаш кижилерниң кадыынга дыка хоралыг. Ол болза эрги шагның эң-не хоралыг артыышкынналарының бирээзи болур. Ылаңгыя эзиртир, багай шынарлыг сускуннарны боттары кылып ижип турар кижилер улуг качыгдалдарга таварыжып турары чажыт эвес. Ындыг кижилер ажыл-ишчи болгаш угаангыр мөзү-шынарын ышкынып, бүдүрүлгеге кириштестеп, харын улуг айыылдыг аарыгларга таварыжып, ам-бээ ажыктыг ажыл кылбайн, күрүнеге хоралыг кем-херектерни үүлгедип турарлар.

Бир мындыг таварылга болган чүве. Өөрүм-биле кады бир ажылчын уругнуң төрээн-хүнүн демдеглээр кежээзинге чалаттырган бис. Чеде бээривиске бисти столче олурарын чалаан. Стаканнарда сарыг өңнүг сускун куткулап каан тур. Аңаа олурганнар ону ишкилепкен, а бистер база-ла... Оөң амданы дыка багай болган. Ону биске бажыңга кылган «брага» деп тайылбырлааннар.

Удатпаанда-ла бистиң бир эживис дыка эзирий берди. Ол боду томаанныг кижи. Ынчалза-даа ол «сускун» ону «тенидипкен». Оөң үүлгедиинден эдээн хөй шил савалар бустугулай берген. Дыка чараш эвес болду!... Бистер-даа тарап чорүй баргыладывыс. Оөң эртининде чамдык кижилерниң баштары дыка аарып турганнар. Ол эзиртир сускуннуң шак ындыг хоразын ынчаарда чангыс удаа таварышкаш безин билген мен.

Бажыңнарынга эзиртир сускуннарны бажыңынга кылыр чорукту буужар-бак үүлгедиг кылдыр көөр болгаш ол хоралыг чүүлдү кылган кижилерни хей-ниити болгаш администрация талазыбиле шыңгыы хемчег алыры чогумчалыг. Бир эвес ындыг хемчегларни тоовас болза, ол кижилерни чүгле 300 эвес, оон-даа хей рубльге торгаарын азы эдип чазаар күш-ажыл кылырынга, хосталгазын казырынга шидип кезедирин доктаадырыы дыка шын деп бодаар мен.

Тываларның мал сүдүнден кылып турар арагазын чамдык кижилер «национал чем», «национал чанчыл» дээр хевир-биле хевээр артырар хөөнүң илередип турар фактылар бар. Ол канчап-даа шын эвес. Ол араганы кылырын шуут хорудаар херек.

Арагалаар чоруктуң амыдыралга улуг хоралыының дугайын чонга угаадыры, ону көөр-даа хөөн чок чорукка хамаатты бүрүзүн кижизидери бистиң ниити хүлээлгевис. Ынчангаш бистер, чурукчулар арагачыларны, бажыңынга арага кылыр кижилерни карикатураларга камхайыра чокка чуруп көргүзер ужурлуг бис.

Г. ТОРЛУК, чурукчу.

Чаңгыс аай чүүлдүгзүнүүшкүн

«Арага-хымысты болгаш өске-даа эзиртир сускуннарны бажыңынга кылыр чорукка удур демиселдиң хемчеглериниң дугайында» РСФСРниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыынын төлевилелин Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң кежигүннери дыка чүүлдүгзүнүп чугаалашкан болгаш боттарының талазындан ону шуут деткээннер.

О. Шынаа, Ү. Шынаа, Берт-Даг, Шуурмак фермаларында малчыннар, колхоз суурунда, тудуг болгаш хову бригадаларында колхозчулар Чарлыктың төлевилели-биле танышкан. Эзиртир сускуннарны бажыңнарынга кылыр чоруктарга удур демиселди колхозчулар боттары күштелдиреринге хүлээнген. Чер-чергe болгулаан хуралдарга санал берген кижи бүрүзү-ле Чарлыктың төлевилелинде айыткан хемчеглер чонның амыдыралының культурлуг болгаш материалдыг деңнелин бедиреринге чугула ужур-дузалыг болуруи ханызы-биле медереп билип турарын илереткен.

Эрткен үениң хоралыг артыышкыннарының бирээзи—арага кылыр, арагалаар чоруктар Ү. Шынаада, О. Шынаада мынчага чедир үргүлчүлеп турарын хуралдарга санал бергеннер илередип шүүмчүлээн.

Моон соңгаар мал сүдүнден арага кылырын шуут болдурбазын колхозчулар чаңгыс эп-сеткилдиг шиитпирлээн.

С. БАДЫРАА.

ОЛЧА-АЖЫК ҮНДҮРҮҮН ШЫН ТЫРТТАР

ССРЭ-ниң үндүрүглер системазында олча-ажык үндүрүү өске бүгү үндүрүглерден ылгалдыг. Ону ажылчын, албан-хаакчыларның ажыл төлевиринден бүдүрүлгелерниң, албан, организацияларның үлүртукчуларының талазындан бо ажылды чедир үнелеп көрбейн турарында дээрзин деңгеглээр херек.

Дыка хөй организацияларның бухгалтери чүгле олча-ажык үндүрүүн шын эвес тыртып турар эвес, харын оон-биле кады ажылчын, албан-хаакчыларнйң ажыл төлевиринден тырткан акша-хөрөңгүзин бюджеттиг оруглазынга киирерин саадаткаш, улус ажыл-агыйын, социал-культурлуг хемчегларни акшаланыыларынга биче эвес берегдерин тавариштырып турардар.

Областка эрткен чылын 2300 организациялар ажылчын, албан-хаакчылардан тырткан үндүрүглерни бюджетке шилчидерин саадаткан. Ол четпес практика бо чылын база үргүлчүлеп турар. Чижээ, бо чылдың март 1-де Сүт-Хөл райпозу бюджеткe 7086 рубль, Каа-Хем райпозу—5921 рубль, Чаа-Хөл районнуң коммунал-хандырылга конторазы апрель 1-де 3523 рубль өрелиг турган. Ажылчын, албан-хаакчыларның ажыл төлевиринге тыпсыр акшаны алырда ол дораан-на бюджетке шилчидер ужурлуг үндүрүглер акшазын бюджетке киирерин саадаткан организациялар ол четпес практиказын шынзыдарының кандыг-даа барымдазы чок.

Олча-ажык үндүрүүн тырттар ажылда бо ышкаш четпестерни болгаш частыргларны моон соңгаар болдурбас чорук чугула. Бо талазыбиле бүдүрүлгелерниң, албан, организация черлериниң бухгалтериа аппарадының ажылынга профэвилел организацияларының контролюн күштелдирер херек.

В. ЦЫПКИН, областың сан килдизиниң улуг экономизи.

КУР-да чаа тудуглар

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, баштайгы чартык чылдың дургузунда Кыдаттың аңгы-аңгы районнарынга никити күүгүү чылда 5,3 миллион тонна хөмүр даштыг газар хөмүр даштың 14 чаа шахталары ажыглалда киргеп.

Ол шахталар Кыдаттың хөй-хөй районнарында чаа тудуп турар 400 хөмүр даш шахталарының санынга кирер.

Лхаса хемниң ортаакы агымында Нациньнин гидроэлектростанциязынын — Тибетте ийиги ГЭС-тиң тудуун күштелдирип турар. Планны ам безин 70 хуу кылдыр күүседипкеп. Чаа электростанцияның күүүзү 7,5 муң киловатт болур. Чыл бүрү 40 миллион киловатт шак электроэнергияны ажылдап үндүрбүшаан, ол станция Лхаса хоорайның районунда үлетпүр бүдүүлгелерин электроэнергия-биле хандырып шыдаар болур.

Моол дайынчыларга тураскаалды ажытканы

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Монцамэ агентилелдиң дыңнадыл турарын ёзугаар алырга, Халхин-Гол хемниң районунга япон эжелекчилерге удур тулчуушкунарга өлген моол дайынчыларга тураскаалды ажыдарының ёзулалы Чойбалсан хоорайга августуң 20-де болган. Тураскаалды ажыдарынга холбаштыр болган хөй кижилиг митингиге Мөөлдуң Арат-тың-революстуг партиязының болган МАР-ның чазаанын удуртукчулары, а ол ышкаш СЭКП Иркутск обкомунуң бирги секретары Н. С. Щетинин баштаан совет төлээлериниң кежигүннери киришкен.

Моол дайынчыларга тураскаалга МАРН ТК-дан, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниден болгаш Улустуң Улуг хуралының Президиумундан, совет төлээлерден чечектер салгылаан.

Совет төлээлериниң кежигүнү, Туркестан шериг округунуң командылакчызы армия генералы И. И. Федюнинский болгаш МАРН ТК-ның ийиги секретары Л. Цэнд митингиге чүвүре чугаалааннар.

Тайбыңның Бүгү-иидий Чөвүлелиниң Н. С. Хрущевка болгаш Д. Эйзенхауэрге чагаазы

ДЕЛИ. (СЭТА). СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң болгаш АКШ-тың президентизи Д. Эйзенхауэрниң аразынга ам болур ужуражышкыннар иидий хөй-иниитиниң улуг сонуургалын болдурбушаан турар болгаш олар ону тайбыңны база делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының оруунга чүгула чада кылдыр чөптүү-биле көрүп турарлар. Тайбыңның Бүгү-иидий чөвүлелиниң эге саналын ёзугаар Индияда хуралдар болгаш митингилер болгулап турар, оларның киржикчилери ол ужуражышкыннарны бир эп-сеткил-биле деткип турарлар. Ындыг митингилер Калькуттага, Аграга болгаш еске-даа хоорайларга болгулаан.

Тайбыңның Бүгү-иидий чөвүлели Н. С. Хрущевка болгаш Д. Эйзенхауэрге чагаа хүлээп алган, ында чугаалааны:

«Мындаагылар Силерлериң аранарга ужуражышкыннар болур дээнинге байыр чедирип тур бис, ынчангаш силериң чүрттарыңарның баштыңнары болур силерлериң аранарга болур шуут чугаалажышкыннар тайбыңның хереэнге улуг салыышкын болур дээрзинге бүзүреливисти илередип тур бис. Силерниң чугаалажышкынарыңар улуг күрүнелериниң чазак баштыңнарының бедик деңнелге чөвүлел хуралын болдунар-ла дүргени-биле чыырынга чедире бээрин хандырарынче силерни кыйгырып тур бис.

Соок дайынның доостуун болгаш тайбыңның үезиниң эгелээрин чүректиң ханызындан күзеп турар бис. Делегейниң байлактарын дайынга белеткелдерге ажыглаар чорук экономиктиг хогжүлдеге эргежок чугула курлавырлардан кижи төрелгетенин каражадалыт турар болгаш миллион-миллион кижилерниң мурнуку хевээр болгаш аш база ядаранган чүрттаарынга чыгап турар. Шериг керээлерин чарарын, шериг баазаларын тургузарын, улустарның иштики херектеринге хөлгаарлаарын, күрүнелериниң бүрүн эргезин үрээрин, колониалдыг тергиндээшкинни шынзыдарын, улустарның национал хамаарышпас чоруун ышкындырарын соок дайын болдурган.

Бүгү делегейниң улустарының күзел-соруу улуг күрүнелериниң баштыңнарының ужуражырын чедип алырының оралдажышкынынга шагла-ла чедирген. Улустарның ол күзел-соруу ындыг чөвүлел хуралды болдурарының оруунга бүгү-де моондактарны ажып тинлеп болур болгаш ажып тинлээр-даа.

Германияга болу берип болур чепсектиг үскүлежиишкиннерни ол чөвүлел хурал чайладырын, ядролуг дайынның халаптарындан улустарны ол чөвүлел хурал чайладырын болгаш чепсегленишкиннерни дүжүреринге база тайбың кады ажыдажылгага оруктуг ол чөвүлел хурал ажыдарын бүгү чүрттарның улустары күзеп турар.

Ядролуг шенелделерни кеэзээн шагда соксадырын болгаш ядролуг чепсекти хорудаарын;

Европаның төвүнге болгаш бирги эдлчегде байдал эң-не дүшкүүрлүг болуп турар черге чепсектиг күштерни кызырарынга үндезилеттингеш тайбыңның зоналын тургузарын—

бис негеп тур бис.

Улустарның үнгерин дыңнаарын Мындаагылар Силерни кыйгырып тур бис, чүге дээрге күрүне ажылдакчылары тайбыңның оруунче баштайгы базым болгүже чедир ужуражыл болгаш чөвүлежип турзун деп бүгү улустар сеткилдиң ханызындан күзеп турарлар. Соок дайынны узуткааш, амыдырал деңнелин бедиреринге, бүгү чүрттарның национал хамаарышпас чоруун хандырарынга, бүгү улустарның аас-кежиинге болгаш чечектелишкининге бүгү делегейниң байлактарын ажыглаарынче кириптеринге ындыг баштайгы базымнар онза эргежок чугула.

Силерниң чугаалажышкынарыңарның чедишкинниг болурунга эң дээре күзелиивисти хүлээп ап көрүңер».

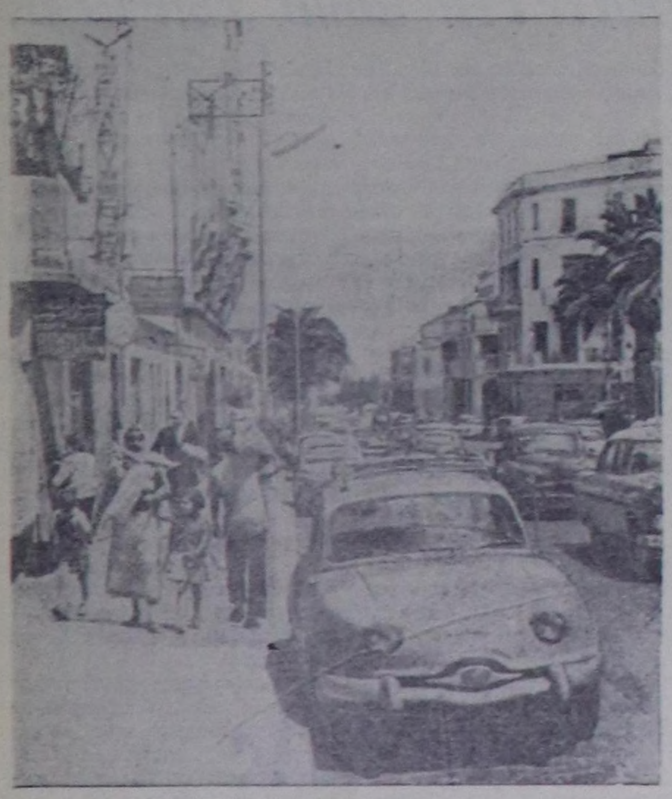

Мороккоиуң Касабланкалы—«ак хоорай» дижир. Ында бүгү бажыңнарны шыналыла ак даштардан тудкан. Чүтле тараан ыяштар анаа бичии хөлегени берип турар. Чурукта: ол хоорайның бир кудумчузу.

Американың албадаашкын политиказы буурап дүжүп турар

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корреспондентизи В. Колокольниковтуң дыңнадып турары болза:

Америк күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң Чилиниң Сант-Ягога доозулган чөвүлел хуралының ажылының чорудулгазы болган аңаа хүлээп алдынган шиитпирлер америк дипломатия ол чөвүлел хуралды организастаап, аңаа төлевилээн планнарын боттандырар чорукту чедип ап шыдавааның дугайын херечилеп турар. Кариб далайга «тайбыңны деткиир» болгаш «дөлегей коммунизминиң бодалдарындан» Америкалар аразының системазын «камгалаар» талазы-биле онза органны тургузар дугайында бодуңуң планнарындан Каттышкан Штаттарның төлээлери чөвүлел хуралга ойталаар ужурга таварышкан. Ындыг органга АКШ удуртукчу рольдуг болурун күзеп турган ёзугаар, Кариб далай кавызында «дүшкүүрлүг чоруктуң» чылдагаанарын өөренип көөрүн ол комитетке даскан.

Парлалганың айтып турарын ёзугаар алырга, амгы байдалда бодуңуң туруш-бодалдарын Латин Америкаңың чүрттарынга Каттышкан Штаттар моон ынай дөгеп шыдавазын чөвүлел хурал база көргүскен.

Кубаның «Нотисиас де ой» солунуңуң чоокта чаа демдеглээнин ёзугаар алырга, оон чылдагааны болза. Латин Америкада улус массаларының национал медерелиниң өзүлдези, Кубада улусчу революцияның дипте кайгамчык сурагжын турары болгаш өске-даа хөй-хөй факторлар болуп турар.

АКШ-тың төлээлериниң чөвүлел хуралга чедимче чок чорукка таварышкынындан кылыктаның турарын ёзугаар, Кариб далай кавызында «дүшкүүрлүг чоруктуң» чылдагаанарын өөренип көөрүн ол комитетке даскан.

Парлалга чугааларындан илереп турарын ёзугаар алырга, америк дипломатия АКШ-тың төлээзи даргалап турар ол комитеттиң дузазы-биле Кубаны Кариб далайның районунда бүгү-ле халаптарның бууулуу кылдыр тургузарын кордап турар. Чижээ, 1960 чылдың февральда Кито (Эквадор) хоорайга болур ужурлуг, панамериканың ээлчеглиг конференциязынга ындыг яжылыг буруудадыышкынынарны көдүрерин бодап турар. Ол дугайын Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи бодуңуң Сант-Ягодан дыңнадыында айтып турар. Китога болур конференцияга Кубага удур «алзаң тодаргай хемчеглериниң» болдунар аргалыын ол каксы чугаа-тын киржикчилериниң идеологтуг үзел-бодалдарын «хынзар» талазы-биле ажыл-чорудулгазын полиция калбарты берген.

Ие херээженнериниң конгрезинге хамаарыштыр чазактың болгаш чагырыкчы партияның туруш-бодалын бүрүү шаптыраан, амгы байдалда Японияның ие херээженнери амыдырал-чуртталга болгаш оларның ургуларының аас-кежии хамаарыжыр чижектиг айтырыглар-биле чергелештир, политиктиг айтырыгларны чугаалажып көөрүңүң хажыызынга артып калып шыдавас деп салдарлыг «Асахи» солун бижээн. Конгресстиң төлээлеринге хамаарыштыр чагырыкчы партияның ажыглап турары коргудуң сүртедишкинниң полицейжи хемчеглериниң дугайында «Асахи» солун ол партияны демократтыг хосталгаларны үрээн кылдыр бүрүү шаап болгаш ол партия дайын мурнундагы чажыт политиказын эргее-хүлээлгезин бодунга алырын шиитпирлеп алган хире-дир деп айтып турар.

Японияның чагырыкчы бөлүктери херээженнер конгрезин үзерин оралдажып турар

ТОКИО. СЭТА-ның корреспондентизи. Г. Скобелевтиң дыңнадып турары болза:

Японияның чонунуң янзы-бүрү кезектерин төлээлээн 10 муң чыгам херээженнер оларның сагыш-сеткилин хайныктырып турар айтырыгларны чугаалаанар.

Японияның херээженнериниң ол тайбыңга ынакшылдыг негелделерин Японияның амгы чагырыкчы бөлүктериниң боттандырып турары чурттуу дагын чепсегләэринин планнарынга удурланыштыр чоруп турарын илдең көстүп турар-дыр. Хорааналашкынының болгаш хоп-нүүлдүң үрдүнчек кампаниязын иелериниң конгрезинге удур чазак болгаш чагырыкчы партия калбартқан. Либерал-демократтыг партияның удуртукчулары конгрессти деткивес деп айтышкынны партияның бүгү салбырларынга берген болгаш конгрессе чеде бээр бүгү херээженнерниң ажыл-чорудулгазын истеп-хынаар деп кыжанышкынны кылган. Парлалга дыңнадыгларындан илереп турарын ёзугаар алырга, конгресс «айыыл чок чоруктуң керээзинде көөр болгаш АКШ-тың Ыраккы Чөөн чүкте дайын авантюраларынче хандыгып киреринин кыжанышкынына чүртту тургузар дээр чазактын планнарынга шуут удурланып чугаалаанар.

Японияның ие херээженнери амыдырал-чуртталга болгаш оларның ургуларының аас-кежии хамаарыжыр чижектиг айтырыглар-биле чергелештир, политиктиг айтырыгларны чугаалажып көөрүңүң хажыызынга артып калып шыдавас деп салдарлыг «Асахи» солун бижээн. Конгресстиң төлээлеринге хамаарыштыр чагырыкчы партияның ажыглап турары коргудуң сүртедишкинниң полицейжи хемчеглериниң дугайында «Асахи» солун ол партияны демократтыг хосталгаларны үрээн кылдыр бүрүү шаап болгаш ол партия дайын мурнундагы чажыт политиказын эргее-хүлээлгезин бодунга алырын шиитпирлеп алган хире-дир деп айтып турар.

Измирде ярмарка

ИЗМИР. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи В. Покровскийниң дыңнатканы болза:

Измирге байырладыг байдал-биле делегейниң чаңчыл болган 28-ки ярмарказы ажыттынган. Ярмарканың павильоннары туруп турар культура парыгының Лозанна хаалгаларынга ярмарканы ажыдарының ёзулалы болган, аңаа турк чазактың кежигүннери, садыг-үлетпүр бөлүктериниң хөй санныг төлээлекчилери, даштыкы дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, оон иштинде ССРЭ-ниң Турциядағы элчини Н. С. Рыжов киришкилээн.

Бо чылын Измирниң ол ярмарказында 19 күрүнелер, оон иштинде Совет Эвилели, Чехословакия, Румыния, Болгария, Англия, Барыын Германия, Италия киржип турар.

Совет үлетпүрүң болгаш техниканы, ында шуткуур агрегаттарның эң чаа хевирлери-биле, эң болбазырамгай дизельдер, электромоторлар, металл кезер станоктар, телевизорлар, радиоприёмниктер-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле калбаа-биле көргүскен.

Совет үлетпүр дөрүглелдерин Турциянын садыг-үлетпүр бөлүктери улуу-биле сонуургап турар. Экскаваторларны, компрессорларны, электромоторларны, аар болгаш чиик атомашиналарны, көдээ ажыл-агый машиналарын садар талазы-биле керээлер чарар дугайында практиктиг чугаалажышкынынарже ССРЭ-ниң даштыкы садыг каттыжышкынарының төлээлекчилери шагда-ла киришкеннер.

Үш күрүнелерниң Женева чөвүлел хуралында

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Ядролуг чепсектиг шенелделерин соксадыр дугайында үш күрүнелериниң Женева чөвүлел хуралының эдлчеглиг, 126-гы хуралы Каттышкан Штаттарның төлээлекчизиниң даргалаашкыны-биле август 20-де болган. Чөвүлел хуралдың көрүдезинде турар айтырыгларны чугаалажып көөрү үргүлчүлээн.

Индияның парламентизинге Дж. Нерунуң медеглели

ДЕЛИ. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Д. Эйзенхауэрниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң аразынга аян-чорук солчур деп турарының дугайында премьер-министр Дж. Нерунуң чугаалаан чүүлдерин Индияның информация бюрозу дамчыткан. Керал Штатта байдал дугайында айтырыгның талазы-биле Индияның парламентизинге улус палатазынга Неру чүве чугаалаан. Аян-чоруктарны солчуру делегей айтырыгларын шиитпирлээрин алзан найыралчы ёзу-биле көөрүңүң талазынче угланышкынны айтып турар деп Неру демдеглээн. Мындыг янзылыг аргыжышкынынарның дугайын чыл мурнунда бодаары берге турган... деп премьер-министр чугаалаан.

Тайбың кожа-хелбээ турарының идеязы улам-на хүлээп көрдүнүп турарын дугайты Неру сеткил ханышкынын илергейлээн.

Козьминниң уруглары төрээн чуртунга чанып келир

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кижиниң дүрүи ёзугаар эргелерин дерзин ёзу-биле дора көргеш, ийи чылдар мурнунда америк суд төрээн чуртунче ээп чанарын шиитпирлеп алган турган совет хамаатылар Козьмин ашак-кадайның дөрт уругларын хүнаап алган. Козьминнерниң ургуларының салым-чолун чөптүү шиитпирлээн турар чорукту чедип алыр дээш Совет чазак ол үеден бээр күжениишкиннерин үргүлчү салып келген.

Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, Чикаго хоорайның федералдыг суду Козьминнерниң оолдарынга—12 харлыг Ричардка; 11 харлыг Георгуга; 9 харлыг Паулька болгаш 2 харлыг Питерге боттарының ада-иелеринче ээп чанарын чөпшээрээн. Эрткен ийи чылдарның дургузунда ол оолдар өскүс байдалга турганнар.

„ШЕРИГ ЧАЖЫДЫ“ КИНО

Бо кинону совет уругларның алдарлыг чогаалчызы А. Гайдарның ындыг аттыг чогаалынга үндезилээн, Ялтаның киностудиязы 1958 чылда бүдүрүп үндүрген. Кино болза, пионер вожатыйы Наташа Шегилованың (ролюнда артист Н. Антонова) Бүгү-эвилелдиң пионер лагери Артекка турда ажыл-амыдыралын база Алька (ролюнда Сережа Остапенко) деп бичии оолдуң хуусалымының дугайын чугаалап турар. Ол ышкаш ында Артектиң сут хөлбөөн болгаш сут дамчыдар черин чаза тепсип, хоралакчы үүлегдиг кылып, чаштынып турган дээрбечи дайзыннарны Владик биле Толя дээр ийи бичии оолдуң дузазы-биле тудуп алганын база көргүзер.

...Ийиги беш чылдың хайныышкыныг үези. «Заводтар тургустунар!» деп революсчу, дайынчы ыр чер болганга куттулуп турган. Ону бүгү аныяктар, инженер Танин болгаш оон бичии оглу Алька безин ырлап турар. Муң-муң аныяк өскеннер ийиги беш чылдың хайныышкыныг үезин. «Заводтар тургустунар!» деп революсчу, дайынчы ыр чер болганга куттулуп турган. Ону бүгү аныяктар, инженер Танин болгаш оон бичии оглу Алька безин ырлап турар. Муң-муң аныяк өскеннер шупту киржип эгелээр.

Ол-ла үеде Владик биле Толя дээги-ле хевээр янзы-бүрү солун чүүлдер дилеп чоруп турарлар. Олар үрелип бузулган эрги шивээни сонуургай бээрлер. Аңаа барган алдын, мөңгүн-даа, солун чүүлдерде тыппаан, харын олар чүден-даа артык чугула, дүвүрээшкинниг чажыт чүүлду билип каарлар. Ында хос чер иштинде дайзыннар чаштынып, суг хөлбөөнин тудуундан оорлап алганы частыр чүүлду болгаш боо-чепсекти чажырып турарын билип алырлар.

Оолдар частыр чүүлдерни чажырып каан, ол дээрге «шериг чажыды», ынчангаш ону кымга-даа чугаалавазын база боттары ол дайзыннарны бүдүү хынап көөрүн шиитпирлеп алырлар, ынчап чораан айлыла таваржы бер часкан. Онгар черге ушкан, балыгааны берген Толяны Владик лагерьге экизээр.

Дараазында хүн Владик база чиитиг болуушкунга таваржыр. Лагерьде турбайн турар бир өске оол пионерлерни каргап, бак сөглеп эртип чыдырда, ол аңаа хорадаан оон-биле сегиржип алыр, оон майказы хаңга боражы бээр. Ону далайга чүп олурда пионер вожатыйы таварышкан оон айтыра бээр. Ынчаарга бичии Алька Владикка болчурун орал-дажыр, а вожатый Наташа ону дыңнаар хөнүү чок болгаш моон соңгаар Владик-биле өөңүктежирин безин хорудан турар. Бичии Алька аңаа хорадаан лагерьден бүдүү чоруптар, шупту-ла ону дилеп чоруп турарлар. Ганинниң хоочун өөңүү Гейканың бажыңына олурда бичии оолду Владик тып алыр. Аңаа ол Альканың адазы-биле танышкан, Толя-биле кады бузук шивээ адаанга хос черге керген, билген чажыт чүүлүнүң дугайын чугаалап берген. Оон сөөлүнде Ганин дээрбечи дайзыннарны оолдарның дузазы-биле тудуп алыр.

Удаваанда суг хөлбөөнин тудуу дооступ, Артек сугну ап эгелээр. Инженер Ганининиң шөлээзи дооступ, чоруур өйү чоокшулап кээр. Чоруурунуң мурнуу чарында ол огду Алька-биле кады кежээ каранғы дүне ыяштар аразында чазаглыг оруктарга селгүүстеп чоруурлар. Туттурган дайзынның дүмазы Дягичев оларның соонган кедеп чораан, Ганинче октаан дажы таварылга боон Алькага дээптер. Дайзынның холундан аныяк салгакчы шак ынчаар өлүр. Ол чорук чүгле оон адазынга эвес, аңаа келген кижилерге улуг кажыдал болган. Ынчалзажок оон өөрү аныяк салгакчының күзел-соруун анализирге чедирерин тангыргаар, а оларның вожатыйы Наташа Шегилова пионерлерни келир үениң коммунистери кылдыр өстүрер улуг харыысалгалыг ажыл-керекке бодунуң бүгү күжүн, билиглерин бээрин аазаар... Кинонуң допчу утказын алырга ындыг. Бо кино көрүкчүлерге, ылангыя бичии ургуларга солун болуру чугаажок.

Редакторнуң оралакчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Чаш уругнуң аяк-савазы

Кызе-коя аяк-сава уругнуң чемнениринге улуг рольду ойнаар, ындыг аяк-сава уругнуң чемге хөөнүн киирер. Бир эвес уруг кандыг-бир таваартан эки чемненген болза, уругнуң чемге хөөнүн оон ыңай доктаамал тургузарынга дузалаар.

Ургуларның савазы чүгле чараш эвес, харын чиик, быжыг болгаш арыг-силиг болур ужурлуг. Бичии уруг холдары-биле тударла сава бүрүү эптиг болур ужурлуг.

Ургулар 7—8 айлыындан-на эгелеп чем үезинде боду тускай чемненирин оралдажыр апаар. Ол үеде уруг шопулакты, аякты, стаканны тударын оралдажыр. Боду чемненирер аргалыы көстүп келгенинге уруг амыраар, чемни хөөнүү-биле чиир. Мынчангаш ол үеде бичии урутта дузалаар ужурлуг.

Урутта кандыг сава херегил?

Быжыг аякчыгаш азы эки тудалыг кружка, чем ижерине эптиг оңгар тавак, улуг эвес чиик шопулак база серээ херек. Ургуларга эң эки сава болза, баалыңныг азы шаажан сава болур.

Ургуларның савазын улуг кижилерниң савазындан аңгы изиг сугга чуггаш, арыг сугга былгаар. Саваны аржыыл-биле чотпан херээ чок, чем дажыыр сава (поднос) кырынга чуггап савазын салгаш, кургагыже арыг аржыыл азы марля-биле шып каар. Уругнуң савазын шкафтың азы буфеттиң аңгы өрээлинге тускайлап шыгжаар.

Тыва областың Санитар-чырыдыышиын бажыны.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көргүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 27-13, көдээ ажыл-агый, иштики информация кылдыстериниң 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт кылдыстериниң 22-64, чагаа кылдызының 21-27, бухгалтериянын 35—24, корректорларның 20-60.

ТС—00278. Чагыг № 2348. Культура эргелелиниң типографиязы